

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXXIV. Č. 2

MÁJ – AUGUST 2025

NEPREDAJNÉ

OBSAH

EDITORIÁL

Mária Feješová	Čo pre vás robí výbor SSA	/04
----------------	---------------------------	-----

OZNAMY

Oznam o konaní XXVIII. archívnych dní v SR v Košiciach	/05
Program seminára z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva X. Storočnica archivára a historika Františka Sedláka	/06

VÝBOR(N)OVINY

Jana Gubášová Baherníková	Zápisnica z online zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 6. júna 2025	/07
Jana Gubášová Baherníková	Zápisnica z online zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 2. júla 2025	/07
Jana Gubášová Baherníková	Zápisnica z online zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 6. augusta 2025	/08

NOVINKY Z ICA

Adriána Klincová	Medzinárodný týždeň archívov 2025	/09
------------------	-----------------------------------	-----

BIBLIOGRAFIA ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV NA SLOVENSKU ZA ROK 2021 – DOPLNOK ŠTÁTNY ARCHÍV V BANSKEJ BYSTRICI

Jozef Meliš – Monika Nagyová		/10
---------------------------------	--	-----

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

Jana Gubášová Baherníková	Výročné putovné zhromaždenie Spoločnosti maďarských archivárov 2025	/12
– Kristína Majerová		
Lenka Barboriaková	20. celoštátna archívna konferencia v Hradci Králové	/15
Alena Macková	Májová exkurzia archivárov do Trnavy	/19
Alena Macková	3. ročník konferencie o histórii územia Červenokamenského panstva	/21
Martin Užovič	Deň otvorených dverí v Slovenskom národnom archíve v Bratislave	/25
Daniela Hrnčiarová	Krása v detaile: bratislavské antifonáre zo Slovenského národného archívu	/26
Barbora Oravcová	Dni otvorených dverí v rámci Medzinárodného týždňa archívov v Šali	/28
Zuzana Kyzeková Füle	Víkend otvorených parkov a záhrad v Matici slovenskej	/29

DO VAŠEJ KNIŽNICE – RECENZIE, ANOTÁCIE

Adriána Klincová

ČERVENKOVÁ, Ivana – BERNÁTOVÁ, Lenka (eds.).

Mária Jeršová, rod. Opočenská (1899 – 1978),

prvá profesionálna archivárka na Slovensku

Archívny almanach, roč. VII., 2024

/33

Peter Chlepko

/34

SPOMÍNAME

Pavel Vimmer

Odišiel vzácny človek Ing. Karol Badlík

(20. 5. 1940 – 20. 5. 2025)

/37

FÓRUM ARCHIVÁROV

2025, roč. XXXIV, č. 2

ISSN 1339-8423 (online)

ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:

Spoločnosť slovenských archivárov

www.archivari.sk

E-mail redakcie:

forum.archivarov@gmail.com

Šéfredaktorka: Mária Feješová

Redakčná rada:

Adriána Klincová, Jozef Meliš, Monika Nagyová

Jazyková korektúra: Mária Feješová, Jozef Meliš

Grafická úprava: Bronislava Porubská

Texty: © Lenka Barboriaková, Jana Gubášová Baherníková, Daniela Hrnčiarová, Peter Chlepko, Mária Feješová, Adriána Klincová, Zuzana Kyzeková Füle, Alena Macková, Kristína Majerová, Jozef Meliš, Monika Nagyová, Barbora Oravcová, Martin Užovič, Pavel Vimmer.

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe, nepredajné.

Povolilo: Ministerstvo kultúry SR 1 472/96.

Evidenčné číslo v zozname elektronických periodických publikácií Ministerstva kultúry SR: EV 71/23/EPP.

Autorské práva vyhradené.

Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií
len so súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke:

Ivana Červenková a Štefan Hrivňák s čerstvým výťahom
zborníka o Márii Jeršovej. Foto: David Bláha.

EDITORIÁL

Čo robí pre vás výbor SSA

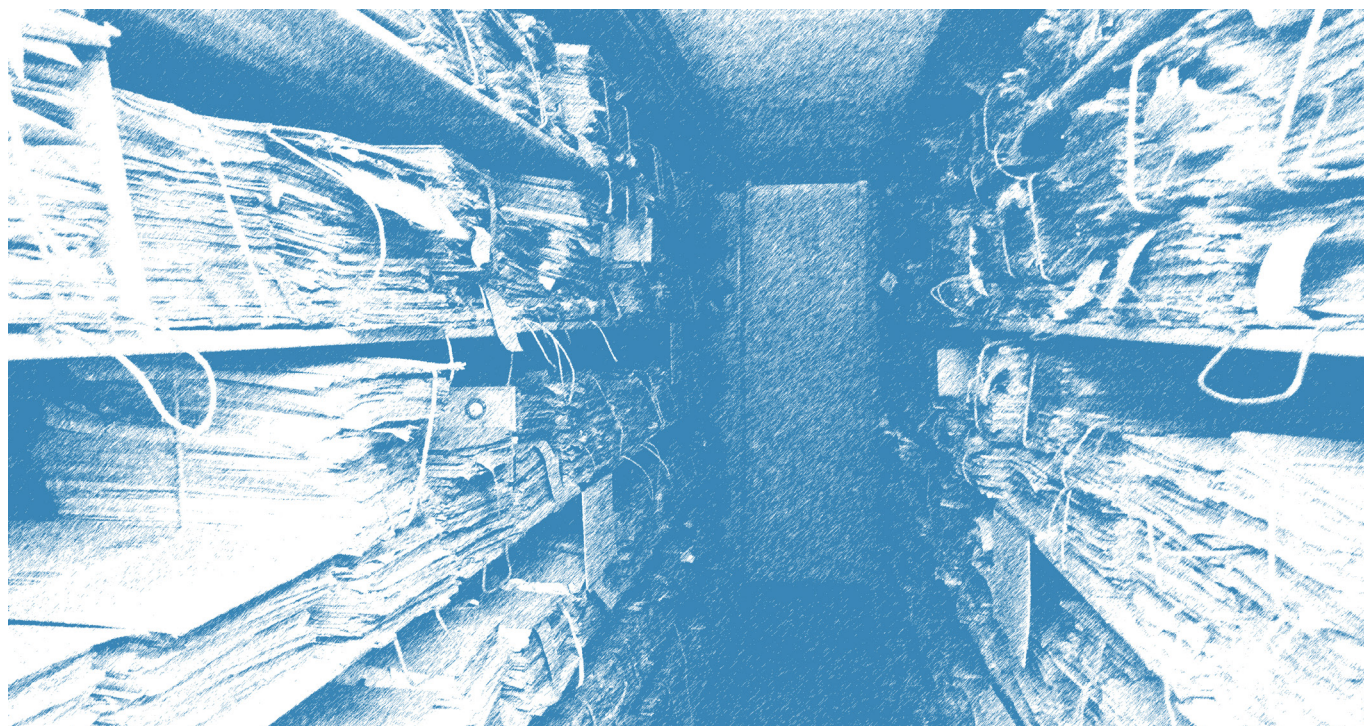
V SSA sa v tomto roku aktívne venujeme príprave publikácií a nového dizajnu nášho webového sídla. Vydali sme zborník referátov zo seminára o Márii Jeršovej, ďalšie číslo Archívneho almanachu, našej odbornej ročenky, a to za rok 2024, a finalizujeme s vydaním zborníkov SSA za rok 2023 a 2024. Práce sú náročné, okrem hlavných dvoch editorov pre každý zborník je do nich zapojených veľa osôb, najmä recenzentov, jazykových korektorov a prekladateľov do cudzích jazykov. Väčšina z nich pracuje dobrovoľnícky, teda zadarmo vo svojom voľnom čase. Aj príprava webového sídla si vyžaduje veľa času, pretože jeho novú štruktúru treba naplniť textami a fotografiami. Mnohé texty z predošlej verzie našej webky bolo potrebné aktualizovať a zatriktívniť pre online návštevníka. Urobili sme revíziu elektronických verzií všetkých čísel Fóra archivárov z celej existencie jeho vydávania, znova budú dostupné na webovom sídle, ako sme boli zvyknutí. Postupne budeme na webku pridávať aj fotografie z archívnych dní, preto, ak nejaké máte doma, budeme radi, ak nám ich poskytnete.

Pre tieto aktivity sme upustili od organizovania jesennej exkurzie, o ktorú, mimochodom, v minu-

lom roku ani nebol veľký záujem. Pokračujeme však v organizovaní jesenného seminára, ako si môžete pozrieť v rubrike oznamy, v tomto roku sa bude konať jubilejný desiaty ročník v priestoroch Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Ešte nevieme, či sa nájde zostavovateľ zborníka z príspevkov prednesených na seminári, preto si ich určite nenechajte ujsť. Začali sme aj s prípravou XXVIII. archívnych dní v SR, ktoré sa v roku 2026 budú konať v Košiciach. Snáď sa tam stretneme aj so štátnymi archivármi, ktorých je na tejto jedinej celoslovenskej archívnej konferencii stále menej. Budeme sa snažiť pripraviť skutočne archívnu a nie historickú konferenciu, na ktorej bude priestor diskutovať o tom, čo nás zaujíma, nielen vypočuť si prednášky. Už teraz sa na Vás tešíme. Zároveň sa bude konať valné zhromaždenie SSA, počas ktorého sa ukončí funkčné obdobie súčasného výboru a revíznej komisie a zvolíme si nové vedenie SSA. Máme trochu obavy, či vôbec bude mať kto po nás prevziať štafetu...

Tento rok sme sa nestretli, keďže neboli archívne dni, uvidíme sa teda koncom novembra v Bratislave na seminári venovanom Františkovi Sedlákovi. Dovtedy sa majme čo najlepší, ako sa dá.

Mária Feješová

OZNAMY

OZNAM O KONANÍ XXVIII. ARCHÍVNYCH DNÍ V SR V KOŠICIACH

Božská prirodzenosť stvorila pole, ľudský um vystaval mestá.

Marcus Terentius Varro Reatinus

Výbor Spoločnosti slovenských archivárov v spolupráci s Archívom mesta Košice, Spoločenskovedným ústavom SAV v Košiciach a Východoslovenskou galériou v Košiciach Vás srdečne pozýva na XXVIII. archívne dni v Slovenskej republike.

Konferencia sa uskutoční
27. – 29. mája 2026 v Košiciach
na tému

Mesto a jeho správa – archív, fondy a inštitúcie od stredoveku po súčasnosť

Zameriame sa na mestá ako centrá správy, kultúry a pamäti, historický vývoj mestských štruktúr, vznik a vývoj mestských archívov, pôsobenie mestských archivárov a iných úradníkov, sprístupňovanie archívnych fondov magistrátov.

Už teraz Vás vyzývame k zamysleniu nad témou Vášho príspevku. Radi privítame referáty venované:

- spracovaniu a digitalizácii fondov miest a mestských archívov,
- verejnosprávnemu vývoju miest so zameraním na archontológiu,
- dejinám podnikových archívov a archívov organizácií a inštitúcií pôsobiach v mestskom prostredí,
- aktuálnym výzvam, ktorým čelia mestské či firemné archívy, najmä v oblasti správy registratúry a elektronických dokumentov.

Vaše príspevky s krátkou anotáciou môžete prihlasovať do 31. januára 2026 na mailovej adrese: forum.archivarov@gmail.com.

Okrem tradičných odborných prednášok pripravujeme aj **panelové diskusie**, ktoré sa budú venovať aktuálnym otázkam archívnej praxe. Osobitná pozornosť bude venovaná **prieniku a spolupráci medzi archívmi a múzeami**, ako aj možnostiam interdisciplinárneho výskumu a prezentácie archívnych dokumentov verejnosti.

Tešíme sa na Vašu účasť, odborné príspevky a podnetné diskusie, ktoré prispedia k rozvoju archívnictva na Slovensku.

Keďže počas XXVIII. archívnych dní v SR v Košiciach bude zároveň prebiehať aj **valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov**, dovoľujeme si Vás už teraz osloviť s výzvou na zváženie **Vašej aktívnej účasti na činnosti a vedení nášho odborného združenia**.

Radi by sme Vás povzbudili k **zváženiu kandidatúry do výboru a revíznej komisie** na nadchádzajúce funkčné obdobie **2026 – 2030**. Veríme, že sa medzi kandidátmi objavia aj členovia a členky mladej generácie archivárov a archivárook, ktorí budú chcieť nadviazať na prácu súčasného výboru a priniesť nové impulzy do činnosti spoločnosti.

Vaša angažovanosť je kľúčová pre ďalší rozvoj SSA a pre posilnenie postavenia archívnictva v spoločnosti. Ďakujeme, že uvažujete o tejto možnosti.

Spoločnosť slovenských archivárov,
Slovenský národný archív,

Slovenská historická spoločnosť pri SAV, sekcia archívnictva a pomocných vied historických
a Katedra archívnictva a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Vás pozývajú na seminár z cyklu

Osobnosti slovenského archívnictva X

Storočnica archivára a historika Františka Sedláka,

ktorý sa uskutoční **27. novembra 2025**

v priestoroch budovy Univerzity Komenského
na Šafárikovom námestí (miestnosť č. 424).

Program:

I. blok:

- 9:30 – 9:40 Otvorenie seminára
- 9:40 – 10:00 **Ivana Červenková** (Slovenský národný archív)
František Sedlák – sonda do života archivára Slovenského národného archívu
- 10:00 – 10:20 **Michala Máriássyová** (Slovenský národný archív)
Čo zostalo po archivárovi alebo náhľad do osobného fondu Františka Sedláka
- 10:20 – 10:40 **Štefan Hrivňák** (Múzeum mesta Bratislavy)
František Sedlák a vydávanie historických prameňov
- 10:40 – 11:00 Prestávka na kávu

II. blok:

- 11:00 – 11:20 **Miriám Kuzmíková** (Slovenský národný archív)
Spracovanie fondov šľachtických rodov a panstiev v Slovenskom národnom archíve
- 11:20 – 11:40 **Ondrej Šály** (Historický ústav SAV)
František Sedlák o hospodárskych pomeroch na panstvách
- 11:40 – 12:00 **Veronika Nováková**
František Sedlák a jeho prínos pre regionálne dejiny
- 12:00 – 12:30 Diskusia
- 12:30 – 13:00 Prezentácia nových publikácií Spoločnosti slovenských archivárov

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA Z ONLINE ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 4. JÚNA 2025

Program:

1. Edičná činnosť SSA
2. Podujatia
3. Web archivari.sk
4. Rôzne

Fórum archivárov: Číslo 1/2025 vyšlo v polovici mája. Do čísla 2/2025, ktoré vyjde v septembri, sa priebežne zbierajú príspevky.

Archívny almanach: Ročník 2024 je kompletne pripravený pre grafiku a následnú tlač. Uzavierka na zaslanie príspevkov do ročníka 2025 je október 2025.

Zborník SSA 2023 – Vodné diela v archívnych dokumentoch/Seminár M. Dubovský: Prebiehajú redakčné práce a jazyková korektúra. Ich ukončenie je naplánované na prázdninové mesiace.

Zborník SSA 2024 – Ženy v archívnych prameňoch: Dva príspevky ešte nemajú recenzné posudky. Zjednocuje sa obrázková príloha a poznámkový aparát. Návrh vyskúšať crowdfundingovú kampaň (napr. donio.sk) na získanie finančných prostriedkov na pokrytie nákladov na vydanie zborníka. Môžeme kampaň pripraviť na jeseň, keď už budeme mať definitívnu podobu obsahu a rozsahu zborníka. Dovtedy je potrebné pripraviť projekt, finančný plán, odmeny pre podporovateľov, kanály na distribúciu výzvy a pod.

Zborník zo seminára z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva – Mária Opočenská Jeršová: Texty sú po prvej korektúre autorov aj zostavovateľiek. Do konca týždňa budú odovzdané na zalomenie a následne prebehne druhá autorská korektúra. Do konca júna bude celý zborník pripravený na tlač. Je potrebné skontrolovať splnenie všetkých podmienok zo zmluvy o dotácii z KULT MINOR fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva – František Sedlák: Je potrebné čo najskôr definitívne určiť záväzný termín a zarezervovať miesto konania, aby bolo možné pripraviť pozvánky. Zatiaľ je prihlásených 7 príspevkov (bez pamätníkov a rodiny). Prihláseným prednášajúcim je potrebné vopred oznámiť, že príspevky plánujeme vydať v re-

cenзованom elektronickom zborníku a termín na odovzdanie rukopisov je 31. marec 2026.

V rámci seminára bude aj prezentácia všetkých publikácií, ktoré SSA vydá v roku 2025, s možnosťou vyzdvihnutia si podielových zborníkov pre členov SSA alebo kúpy, a to aj starších ročníkov.

Webové sídlo SSA: M. Orosová pošle opätovnú výzvu na zaslanie ilustračných záberov zo slovenských archívov. Budú slúžiť na grafické dotvorenie stránky a tiež prezentáciu archívov. Ich využitie prinesie autentický dojem z nového webu archivari.sk na rozdiel od záberov z fotobáň.

Ako úplne prvé je potrebné pripraviť položku O nás a Publikácie (najmä pre sprístupnenie časopisu Fórum archivárov). Termín: do 15. 6. 2025. Jednotlivé čísla Fóra archivárov by mali byť publikované s možnosťou online prehliadania a tiež stiahnutia súboru pdf. Archívny almanach a zborníky budú mať v tejto fáze náhľad obálky a obsah. V neskorších fázach po vypredaní tlačeneho nákladu a získaní súhlasu autorov sa uvažuje aj nad sprístupnením plných textov.

Rôzne: Registratúru SSA prevezieme do Archívu SAV (pracovisko tajomníčky výboru SSA). Okrem registratúry tu budú sústredené aj všetky publikácie SSA určené na predaj/vyzdvihnutie.

Zapísala: *Jana Gubášová Baherníková*
Overila: *Martina Orosová*

ZÁPISNICA Z ONLINE ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 2. JÚLA 2025

Program:

1. Archívne dni 2026
2. Rôzne

Archívne dni 2026: Martina Orosová oslovila M. Tunegu z Archívu mesta Košice s ponukou na spoluorganizovanie AD 2026, ktorý s návrhom súhlasil a bol prizvaný na toto zasadnutie. Archívne dni sa budú konať v Košiciach v termíne koniec mája/začiatok júna 2026. M. Tunega predstavil niekoľko tipov na priestory, v ktorých by bolo možné konferenciu uskutočniť. Prítomní členovia sa zhodli na forme konferencie: sekcie/tematické bloky na čiastkové témy z prostredia archívnictva/archívnej vedy, ktoré by bolo vhodné zastrešiť zjednocujúcim

názvom. Jednotlivé bloky by boli realizované otvorenejšou formou – úvodná prednáška/prednášky a diskusia s hosťami, okrúhly stôl a pod. Bolo navrhnutých niekoľko tém, s ktorými sa bude ďalej pracovať. Počas konferencie bude zvolané aj valné zhromaždenie SSA a uskutočnia sa aj voľby výboru a revíznej komisie SSA na obdobie 2026 – 2030.

Rôzne: Fórum archivárov 2/2025 má uzávierku do konca júla/začiatku augusta 2025. V tomto čísle majú byť publikované okrem iného správy z doteraz navštívených zahraničných archívnych dní, informácia o AD 2026 – miesto, termín a téma. Taktiež informácia o valnom zhromaždení SSA, výzva na predkladanie kandidátúr do volieb výboru a revíznej komisie SSA počas AD 2026, ako aj program seminára Storočnica archivára a historika Františka Sedláka.

Zapísala: *Jana Gubášová Baherníková*

Overila: *Martina Orosová*

ZÁPISNICA Z ONLINE ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 6. AUGUSTA 2025

Program:

1. Podujatia SSA
 - a. Seminár Osobnosti slovenského archívnictva 2025
 - b. Archívne dni v SR 2026
2. Edičná činnosť SSA
 - a. Zborník SSA 2023
 - b. Zborníky SSA 2024
 - c. Archívny almanach
 - d. Fórum archivárov
3. Web archivari.sk
4. Rôzne

Seminár Osobnosti slovenského archívnictva 2025 venovaný Františkovi Sedlákovi:

Program je hotový. Informácia o seminári na sociálne siete a mailinglistom SSA bude distribuovaná 1. augusta 2025 na deň narodenia F. Sedláka. Rozdelenie úloh pre organizátorov.

Archívne dni v SR 2026: Termín je predbežne potvrdený na 27. – 29. máj 2026 v Košiciach. G. Szeghy namiesto Kulturparku odporučil ako vhodnejšiu Historickú sálu v bývalom Župnom dome (dnes

Východoslovenská galéria), ktorá má viacero výhod pre naše podujatie. Taktiež cena je prívetivejšia ako v Kulturparku. Overí, či majú 27. a 28. mája 2026 voľné. Stále platí ponuka na spoluorganizovanie od Spoločenskovedného ústavu CSPV SAV, ak nájdeme prienik s ich výskumnými témami. Zastrešujúca téma – Mesto, mestský element v historických obdobiach (presný názov ešte nemáme). Druhý panel: diskusia na tému vzťahov archívov a múzeí/galérií v otázkach prístupu a evidovania archívnych dokumentov, zbierkových predmetov archívnej povahy, osobných fondov, postavenie archívov/dokumentačných stredísk múzeí/galérií. Záujem aj o pokračovanie workshopu o predarchívnej starostlivosti, ktorý sa konal počas AD 2024 v Považskej Bystrici-Orlovom. Medzi SSA a Archív mesta Košice boli rozdelené organizátorské úlohy, ktoré je možné priebežne plniť.

Zborník 2023: Prebieha finalizácia redaktorských úprav. Do konca augusta 2025 by mal byť zborník zalomený. Náklad plánovaný na 150 ks.

Zborník 2024: Pokračujú redaktorské práce. Náklad plánovaný na 150 ks.

Archívny almanach 2024 a Zborník Mária Jeršová, rod. Opočenská: Zborníky sú vytlačené a uskladnené v Archíve SAV. M. Orosová a J. Gubášová Baherníková zabezpečia distribúciu (povinné výtlačky, autori (2 ks), recenzenti, inštitúcie, ktoré poskytnú obrazový materiál, redakčná rada, všetky archívy v SR (Jeršová), voľná distribúcia). Informácia o jeho vydaní a možnosti získania bude na pripravovanom webe archivari.sk, sociálnych sieťach a rozposlaná aj mailom. Je potrebné ešte doriešiť zmluvu s grafičkou.

Fórum archivárov: Do čísla 2/2025 je potrebné pripraviť oznam o AD 2026 spolu s informáciou o konaní Valného zhromaždenia SSA a volieb do výboru a revíznej komisie SSA počas archívnych dní 2026.

Web archivari.sk: M. Orosová poslala vopred členom výboru a revíznej komisie SSA rozpracovanú verziu webu na pripomienkovanie. Potrebuje spätnú väzbu, portrétnu fotografiu členov výboru a revíznej komisie. V textoch je ešte dosť gramatických chýb, ktoré je potrebné opraviť. V prvej etape budú naplnené podstránky týkajúce sa základných informácií o SSA a publikačná činnosť. Zo zborníkov a Fóra archivárov budú pripravené aktuálne a najnovšie ročníky. Neskôr budeme dopĺňať staršie.

Rôzne: Rakúskych archívnych dní vo Viedni 21. – 22. októbra 2025 sa za SSA zúčastní Juraj Šedivý.

Zapísala: *Jana Gubášová Baherníková*

Overila: *Martina Orosová*

NOVINKY Z ICA

MEDZINÁRODNÝ TÝŽDEŇ ARCHÍVOV 2025

V dnešnej digitálnej dobe sa dostupnosť archívov stala jednou z kľúčových priorít. Nemyslí sa však len digitalizácia, ale najmä prekonávanie bariér, podpora inklúzie a reprezentácia rozmanitých kultúr po celom svete. Toto posolstvo niesol siedmy ročník medzinárodného týždňa archívov. Idea vzišla z globálneho prieskumu spomedzi viac ako 300 účastníkov. Tému #ArchivesAreAccessible – Archives for Everyone, teda Archívy sú prístupné – Archívy pre všetkých, šíрила ICA prostredníctvom sociálnych sietí od apríla tohto roku. Zdôrazňovala potrebu odstrániť fyzické, digitálne, jazykové a kultúrne bariéry, aby sa zabezpečilo, že archívy budú inkluzívne a reprezentatívne pre všetky komunity. Diskusie sa zintenzívnili a prehĺbili počas Medzinárodného týždňa archívov, čím sa ponúkla príležitosť na prepájanie a výmenu skúseností naprieč hranicami. Tieto hodnoty zhrnula a pripomenula prezidentka ICA Josée Kirps v krátkom videoprihovore, ktorý je dostupný na stránke ICA.¹

Počas celého týždňa prebiehali tematické workshopy a webináre. Viaceré z nich mali formu bleskových prezentácií, teda prednášateľ prezentoval 5 minút a 5 minút interagoval s publikom. Zo stretnutí vznikli aj záznamy, ktoré sú stále dostupné na YouTube kanáli ICA.² Prvé stretnutie sa venovalo projektom zameraným na riešenie výziev spojených so správou archívov, s realitou výlučne online múzeí a s digitálnymi rodinnými archívmi a zároveň poskytlo praktické, technologicky orientované prístupy v archívoch. Ďalší webinár skúmal, ako môžu archívy podporovať spoločenské zmeny, inklúziu a reprezentáciu. Následne predstavil etické a inkluzívne archívne postupy.

V interaktívnom workshope pod vedením skupiny nových profesionálov účastníci diskutovali o potrebe prehodnotenia zaužívaných archívnych postupov, pričom priblížili nástroje ako prieskumy, rozhovory či pripravovanú príručku inovatívnych prístupov. Nechýbal ani webinár, ktorý otvoril otázku prístupnosti archívov pre marginalizované skupiny – od ľudí

so zdravotným postihnutím až po domorodé komunity. Zaoberal sa tiež konkrétnymi príkladmi inkluzívnych aj dekolonizačných prístupov. Vzťah medzi archívmi a digitálnymi technológiami riešil webinár, ktorý viedli traja zástupcovia partnerov ICA. Rečníci predstavili štúdie a reflexie o využití umelej inteligencie, o výzvach autenticity v digitálnych médiách, o praktických rámcoch pre digitálne uchovávanie, ktoré zabezpečujú dlhodobú použiteľnosť a dôveryhodnosť digitálnych archívov. Vyzdvihli aj potrebu zachovať integritu digitálnych dokumentov v ére neustále sa meniaceho technologického prostredia.

Podnázov *Čo by mal vedieť každý archivár* niesol webinár, počas ktorého sa prihovoriť poprední odborníci v oblasti autorských práv a účastníkom priblížili poznatky a nástroje na lepšie zvládnutie otázok autorských práv v ich vlastných inštitúciách. Počas panelovej diskusie odprezentovali aj nový online kurz *Úvod do autorských práv pre archivárov*.³

Tri prípadové štúdie, ktoré skúmajú to, ako môžu archívy poslúžiť pri inklúzii, uznaní rôznorodých spomienok či v úsilí o historickú spravodlivosť, zazneli počas webinára s názvom *Archívy, rôznorodé spomienky a budovanie mieru: skúsenosti z komunit, území a identít*.

Záver týždňa patril globálnemu pohľadu. Webinár venovaný iniciatíve **CORAA** predstavil otvorenú mapu archívnej siete v Afrike, ktorá vznikla v spolupráci viacerých partnerov s cieľom zviditeľniť africké archívy a podporiť výmenu poznatkov. V poslednom webinári sa odborníci z Kanady, Nórska a Spojených arabských emirátov zamerali na digitálnu pamäť národa, pričom riešili výzvy kyberbezpečnosti, prístupnosti a dlhodobej udržateľnosti národných digitálnych archívov v rýchlo sa meniacom technologickom prostredí.

Ani v tomto ročníku nechýbala mapa *Archívy sú prístupné*, do ktorej bolo možné zapojiť sa a deliť sa s komunitou archivárov po celom svete o pozvánky na vlastné podujatia a bližšie informácie o svojej inštitúcii. Spomedzi slovenských archívov sa do mapy pripojil Slovenský národný archív.⁴

Medzinárodný týždeň archívov 2025 ukázal, že archívy nie sú len statickými uchovávateľmi minulosti, ale aj nástrojmi spoločenskej zmeny, pamäte a inovácie. Už dnes ICA pozýva všetkých členov, aby pomohli vybrať tému pre nasledujúci ročník.⁵

Adriána Klincová
Archív Slovenského národného múzea

¹ Pozri [ica.org/ica-join-the-celebration-international-archives-week-2025-begins/](https://www.ica.org/ica-join-the-celebration-international-archives-week-2025-begins/).

² Pozri <https://www.youtube.com/hashtag/iaw2025>.

³ Viac informácií o kurze možno nájsť na: <https://www.ica.org/professional-programme/training-programme/introduction-to-copyright-for-archivists/>.

⁴ Mapu pozri na: <https://archives-are-accessible.ica.org/map#/carte/rechercher@25.06,-23.20,2z?cat=all>.

⁵ Všetky navrhované témy sú na: <https://www.ica.org/help-shape-the-theme-for-international-archives-week-2026/>.

BIBLIOGRAFIA ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV NA SLOVENSKU ZA ROK 2021 – DOPLNOK ŠTÁTNY ARCHÍV V BANSKEJ BYSTRICI

Tematické delenie

ARCHÍVNICTVO

KOPČOVÁ, Eva	Ukončenie výstavy kremnického divadelníctva, poďakovanie. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 5, s. 10.
SOLČÁNIOVÁ, Valéria	Pozvanie kremnického archívu na vernisáž výstavy „Divadlo a jeho podoby v archívnych dokumentoch“. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 4, s. 9.

ARCHIVÁRI-HISTORICI

DIMOŠOVÁ, Lucia – SKLENKA, Vladimír	Tri Okrúhle jubileá Viery Horváthovej. In <i>Slovenská archivistika</i> , 2021, roč. 51, č. 2, s. 253-255.
SCHILLEROVÁ, Janka	Vojtech Baker, archivár, múzejník, kronikár. In <i>Štiavnické noviny</i> , 2021, č. 21, s. 8.
SOLČÁNIOVÁ, Valéria	Rozpomienka na okrúhle výročia narodení významných kremnických archivárov. In <i>Fórum archivárov</i> , 2021, č. 3, s. 46.
SOLČÁNIOVÁ, Valéria	Sté výročie narodenia PhDr. Teodora Lamoša, CSc. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 1, s. 13.

REGIONÁLNA HISTORIOGRAFIA

BECÁNIOVÁ, Kristína	YMCA Lučenec. In ŠESTÁK, Mišo (ed.). <i>Zborník zo siedmeho ročníka Stretnutia priateľov regionálnej histórie</i> , s. 1 : občianske združenie Priatelia histórie Novohradu – Mestské múzeum Lučenec – občianske združenie Novohradský historický spolok, 2021, s. 228-237.
DOBROTKOVÁ, Katarína	O Čertovom vrchu. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 96, s. 3.
HIRSCHNEROVÁ, Lenka	Pohľady do histórie – Lyžiarske preteky žiakov v Dolnej Vsi. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 96, s. 1-2.
HIRSCHNEROVÁ, Lenka	Pohľady do histórie – Vývoj školstva v našej obci. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 95, s. 1-2.
HIRSCHNEROVÁ, Lenka	Pohľady do histórie – zriadenie obecnej knižnice v Hornej Vsi. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 94, s. 1-2.
KOPČOVÁ, Eva	130. výročie narodenia kremnického maliara a grafika Viktora Hermélyho. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 4, s. 11.
PAVLÍKOVÁ, Silvia	Kultúrny a divadelný život vo Vyšnej Pokoradzi od začiatku 20. storočia. In LACKO, Marian et al. <i>Denník storočnej dámy. História divadelných udalostí v Rimavskej Sobote od začiatku 19. storočia po súčasnosť</i> . Rimavská Sobota : OZ pri ZUŠ Rimavská Sobota, 2021. ISBN 978-80-570-3402-5

SKLENKA, Vladimír	Budova generálneho riaditeľstva lesov SR v Banskej Bystrici má bohatú minulosť (I. časť). In <i>Časopis Les a letokruhy</i> , 2021, roč. 77, č. 5, s. 50.
SKLENKA, Vladimír	Budova generálneho riaditeľstva lesov SR v Banskej Bystrici má bohatú minulosť (II. časť). In <i>Časopis Les a letokruhy</i> , 2021, roč. 77, č. 6, s. 52.

Chronologické delenie

OD ROKU 1918 DO ROKU 1945

DOBROTKOVÁ, Katarína	O Čertovom vrchu. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 96, s. 3.
HIRSCHNEROVÁ, Lenka	Pohľady do histórie – zriadenie obecnej knižnice v Hornej Vsi. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 94, s. 1-2.

OD ROKU 1945 DO ROKU 1993

HIRSCHNEROVÁ, Lenka	Pohľady do histórie – Lyžiarske preteky žiakov v Dolnej Vsi. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 96, s. 1-2.
---------------------	--

OD ROKU 1993 DO SÚČASNOSTI

KOPČOVÁ, Eva	Ukončenie výstavy kremnického divadelníctva, poďakovanie. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 5, s. 10.
SOLČÁNIOVÁ, Valéria	Pozvanie kremnického archívu na vernisáž výstavy „Divadlo a jeho podoby v archívnych dokumentoch“. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 4, s. 9.

PRÁCE PRESAHUJÚCE DVE VYMEDZENÉ ČASOVÉ OBDOBIA

BECÁNIOVÁ, Kristína	YMCA Lučenec. In ŠESTÁK, Mišo (ed.). <i>Zborník zo siedmeho ročníka Stretnutia priateľov regionálnej histórie</i> , s. 1. : Občianske združenie Priatelia histórie Novohradu – Mestské múzeum Lučenec – Občianske združenie Novohradský historický spolok, 2021, s. 228-237.
DIMOŠOVÁ, Lucia – SKLENKA, Vladimír	Tri Okružle jubileá Viery Horváthovej. In <i>Slovenská archivistika</i> , 2021, roč. 51, č. 2, s. 253-255.
HIRSCHNEROVÁ, Lenka	Pohľady do histórie – Vývoj školstva v našej obci. In <i>Čertovinky, informačný občasník obce Horná Ves</i> , 2021, č. 95, s. 1-2.
KOPČOVÁ, Eva	130. výročie narodenia kremnického maliara a grafika Viktora Hermélyho. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 4, s. 11.
PAVLÍKOVÁ, Silvia	Kultúrny a divadelný život vo Vyšnej Pokoradzi od začiatku 20. storočia. In LACKO, Marian et al. <i>Denník storočnej dámy. História divadelných udalostí v Rimavskej Sobote od začiatku 19. storočia po súčasnosť</i> . Rimavská Sobota : OZ pri ZUŠ Rimavská Sobota, 2021. ISBN 978-80-570-3402-5.
SKLENKA, Vladimír	Budova generálneho riaditeľstva lesov SR v Banskej Bystrici má bohatú minulosť (I. časť). In <i>Časopis Les a letokruhy</i> , 2021, roč. 77, č. 5, s. 50.
SKLENKA, Vladimír	Budova generálneho riaditeľstva lesov SR v Banskej Bystrici má bohatú minulosť (II. časť). In <i>Časopis Les a letokruhy</i> , 2021, roč. 77, č. 6, s. 52.
SCHILLEROVÁ, Janka	Vojtech Baker, archivár, múzejník, kronikár. In <i>Štiavnické noviny</i> . 2021, č. 21, s. 8.
SOLČÁNIOVÁ, Valéria	Rozpomienka na okružle výročia narodení významných kremnických archivárov. In <i>Fórum archivárov</i> , 2021, č. 3, s. 46.
SOLČÁNIOVÁ, Valéria	Sté výročie narodenia PhDr. Teodora Lamoša, CSc. In <i>Kremnické noviny</i> , 2021, roč. XXX, č. 1, s. 13.

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

VÝROČNÉ PUTOVNÉ ZHROMAŽDENIE SPOLOČNOSTI MAĎARSKÝCH ARCHIVÁROV 2025

Dovolenkový park v Balatonfenyves – Centrum ďalšieho vzdelávania a voľného času Budapešťan-skeho dopravného podniku hostilo krátko pred začiatkom letnej sezóny v dňoch 20. – 22. mája 2025 archivárov z Maďarska, ale aj ich zahraničných kolegov na výročnom putovnom zhromaždení Spoločnosti maďarských archivárov (Magyar levéltárosok egyesülete – MLE). Rezort zasadený do príjemného rozľahlého parku priamo na brehu Balatonského jazera s vlastnou plážou poskytol dokonalú kulisu nielen na odborné rokovania, ale aj priateľské stretnutia a oddych. Spoločnosť slovenských archivárov tentokrát zastupovali tajomníčka Jana Gubášová Baherníková a Kristína Majerová z Archívu Slovenskej akadémie vied.

Konferenciu v prvý deň otvoril predseda MLE István Kenyeres. Predstavil ústrednú tému tohto ročného stretnutia *Veda a archívy* so zameraním na archivárov a ich vlastnú vedeckú prácu a výskum. Tematické zameranie archívnych dní nebolo náhodné. Pri príležitosti 200. výročia založenia Maďarskej akadémie vied maďarská vláda vyhlásila roky 2025 a 2026 za *Rok vedy* so zámerom pripomenúť si výnimočné maďarské (uhorské) vedecké objavy a výsledky a poukázať na význam vedy pre spoločnosť. Po otvorení konferencie nasledovali pozdravné prihovory zástupcu Ministerstva kultúry a inovácií MR, vedúceho sekcie knižníc a archívov Balázsa Bényeiho, ktorý je sám archivárom, a reprezentanta Šomoďskej župy (Somogy vármegye) Adriána Szajcza, ktorý prítomným odborníkom pripomenul dve prvenstvá Šomoďskej župy v uhorských dejinách – patrí k najstarším stoliciam Uhorska založeným Štefanom I. a v roku 1498 získala od kráľa Vladislava II. ako prvá stolica erbovú listinu. Tradičnou súčasťou slávnostného otvorenia archívnych dní bolo aj odovzdávanie ocenení Spoločnosti maďarských archivárov. Cena Kláry Dókovej sa udeľuje v troch kategóriách (1. archivár a hlavný archivár, 2. archívny asistent a knihovník a 3. mladý archivár do 35

*Obr. 1. I. Kenyeres otvoril konferenciu.
Foto: Jana Gubášová Baherníková.*

rokov) a slúži na ocenenie výnimočnej práce a prínosu archivárov. Cenu Lajosa Osvátha v roku 2021 zriadili potomkovia tohto významného archivára Biharskej stolice, pričom jej udeľovanie administruje Spoločnosť maďarských archivárov. Po krátkej prestávke nasledovalo plenárne zasadnutie venované prednáškam o vede a archívoch. Antal Molnár vystúpil s príspevkom na tému *Archív a historická veda*. István Monok hovoril o potenciáli archívov pre literárnu vedu a Gábor Timár o benefitoch archívov pre vedeckú geografiu. Anthony Gall sa zamýšľal nad otázkou *Čo je realita? Dilemy spojené s vyhotovovaním virtuálnych rekonštrukcií budov na základe prameňov*. Záver patril sumarizačnej prednáške Balázsa Czetza o vzťahu archívov a vedy. Po ukončení odborného programu už večer patril spoločnej slávnostnej večeri a tancu za sprievodu kapely HelloKids.

Druhý deň odborný program pokračoval v siedmich samostatných sekciách. Medzinárodnú sekciu na tému *Vedecká činnosť v archívoch jednotlivých krajín* viedol István Kenyeres. Zahraniční účastníci dostali za úlohu pripraviť prezentáciu o činnosti vlastných národných archívnych spoločností a možnostiach a výsledkoch vedeckej práce archivárov. Okrem Slovenska vedeckú činnosť vo vlastných krajinách prezentovali kolegovia z Rakúska, Rumunska (Sed-mohradska), Poľska, Chorvátska, Česka, Nemecka a domáceho Maďarska. Záver z prezentácií bol, že archivári zo všetkých prezentovaných krajín vykonávajú mnoho dobrovoľníckej práce vo svojich spoločnostiach zameranej predovšetkým na vzdelávanie archivárov, publikovanie ich výsledkov, ale aj popularizáciu práce archivárov. Všade sa archivári venujú aj vedeckej práci, avšak legislatívne ukotvenie tejto činnosti a tiež jej podpora je naprieč krajinami veľ-

mi rôznorodá. Najlepšie podmienky má jednoznačne Maďarsko, pretože je jedinou krajinou, kde zákon priznáva archivárom právo jedného študijného dňa každý druhý týždeň, pričom nedávnou novelou bol oklieštený z pôvodnej týždennej frekvencie. Študijný deň majú archivári legislatívne definovaný už iba v Českej republike v rozsahu šesť dní do roka. V ostatných krajinách sa archívy venujú popularizačným, prezentačným či pedagogickým aktivitám počas pracovnej náplne, a tiež poskytujú vo väčšej či menšej miere archivárom priestor pre vlastnú vedecko-výskumnú činnosť.

Sekcia edícií/edovania archívnych prameňov pod záštitou Györgya Laczlavika bola venovaná prameňom k výskumu hradov a kaštieľov. Zasadnutie IT sekcie s provokatívnou témou *Elektronické archívy v problémoch?* modeloval Péter Gerhard. Účastníci diskutovali o súčasných trendoch a príležitostiach v elektronickej archivácii, stave a perspektívach systému elektronických archívov, ich aktuálnych problémoch a krátkodobých a dlhodobých perspektívach. Adrien P. Holl predsedal sekcii pre ochranu a reštaurovanie, ktorá sa zaoberala rôznorodými aktuálnymi témami, ako napr. vplyv klimatických zmien na škodcov a huby v múzeách a archívoch, príprava na núdzové a mimoriadne situácie v archívoch, problematika bezpečného uloženia negatívov z nitrát celulózy, ale aj analýza rôznych metód digitalizácie na základe charakteristiky fondu – fotografovať alebo skenovať? V rámci sekcie pre dejiny školstva a vedy sa András Koltai a jeho hostia zaoberali historickými vyššími vzdelávacími inštitúciami pôsobiacimi v okolí Balatonu. Moderovaná diskusia sekcie archívnej pedagogiky o možnostiach a limitoch používania mobilných telefónov v archívnom vzdelávaní pod taktovkou Zoltána Mautnera a Attilu Rácza rámcovaná prezentáciou Csabu T. Reisza *Duditsova matka. Dobrodružná metamorfóza raného obrazu od Mihálya Munkácsyho* predstavovala interaktívnu cestu, ktorou sa historik môže uberať vo svojom výskume, keď získava stále presnejšie odpovede na otázky. Počas celého procesu publikum prostredníctvom svojich mobilných telefónov premýšľalo spolu s prednášajúcim. Účastníci poslednej, ekonomickej sekcie spolu s Eszterou Béndek diskutovali za okrúhlym stolom na aktuálne témy v oblasti finančného zabezpečenia archívov. Problematike, ktorej sa nielen my archivári aj napriek jej dôležitosti snažíme podvedome vyhýbať.

Doobedňajší dážď postupne vystriedali slnečné lúče a tak nič nebránilo tomu, aby sa poobede za hojnej diváckej účasti konal ôsmy ročník futbalového turnaja archivárov AHA Football Cup.

Obr. 2. Areál Centra ďalšieho vzdelávania a voľného času Budapešťianskeho dopravného podniku.
Foto: Jana Gubášová Baherníková.

Obr. 3. Konferenciér György Tilcsik.
Foto: Jana Gubášová Baherníková.

Posledný, tretí deň rokovaní bol venovaný samostatnej (mini)konferencii na tému *Vedecká činnosť archívov*, ktorá bola jednou z podujatí v rámci kampane *Otvorené archívy 2025*. Konala sa pod prísny dohľadom konferenciára, podpredsedu MLE Györgya Tilcsika, ktorý bol zhodou okolností aj jedným z laureátov Ceny Kláry Dókovej. Prednášky boli venované literárnym pozostalostiam v archíve Šomodskej župy, využitiu archívov pri štúdiu dejín architektúry či vedeckej a popularizačno-vzdelávacej práci v Archíve hlavného mesta Budapešti, ktorá je nesmierne rozsiahla. Pre nás na Slovensku sa zaujímavej téme venovali dve prednášky. Tamás Oláh predstavil osobnosť Františka (Ferenca) Kazinczyho (1759 – 1831), významného maďarského vzdelanca reformného obdobia 1. polovice 19. storočia, jazykovedca, člena Uhorskej akadémie vied a tiež jedného z vedúcich postáv hnutia uhorských jako-

Obr. 4. Kristína Majerová prezentovala činnosť SSA v roku 2024. Foto: Jana Gubášová Baherníková.

bínov, ktorý je považovaný za zakladateľa modernej maďarčiny. Aj v maďarských archívnych kruhoch je o ňom málo známe, že pôsobil aj ako historik a archivár a dokonca ho môžeme považovať za prvého uhorského archivára v modernom slova zmysle. V 80. rokoch 18. storočia a neskôr v 20. rokoch 19. storočia totiž usporiadal archívy Zemplínskej a Abovskej stolice. V Abovskom archíve zaviedol niektoré aj súčasným nárokom zodpovedajúce moderné postupy: knihu výpožičiek, prioračný listok, vypožičiavanie spisov proti podpisu, úradné hodiny archivára (dve hodiny denne), zákaz svojvoľného vyhľadávania zo strany stoličných úradníkov v archíve a ďalšie opatrenia smerujúce k ochrane archívnych dokumentov. Vykonával revíziu archívu Abovskej sto-

lice a identifikoval chýbajúce dokumenty. V roku 1826 vypracoval aj prvý návrh na vyradenie dokumentov z registratúry stolice, ktorý sa, našťastie pre nás, nerealizoval. Nie všetky jeho postupy však boli z dnešného pohľadu správne – rád a často dopisoval na margo originálnych dokumentov poznámky, často tiež prilepoval dokumenty na hárok rozmeru A3, vďaka čomu je dnes reverz dokumentu často nečitateľný. Eleonóra Kovács sa venovala zobrazeniu archívov a archivárov v dielach Móra Jókai. Tento popredný maďarský spisovateľ pochádzajúci z Komárna, od ktorého narodenia tento rok uplynulo 200 rokov, vo svojich nespočetných dielach venoval prekvapivo veľký priestor informáciám o archívoch i archivároch, ich práci a poslaní, vnútorných procesoch archívov či o životnom cykle archívnych dokumentov. Pri čítaní jeho románov je zrejmé, že ako právnik a advokát veľmi dobre poznal archívy a ich činnosť, životný cyklus dokumentu v úradoch či význam jednotlivých typov dokumentov (napr. testamentov) pre život človeka. Všetky tieto javy podrobne vysvetľoval čitateľom a využíval pri výstavbe deja svojich románov. Záver patril prezentácii Csabu T. Reisa o mieste archívov a archivárov vo vedeckom výskume, v ktorej sa venoval aplikácii scientometrických ukazovateľov pri meraní a posudzovaní vedecko-výskumnej aktivity archivárov.

Konferenciu tak, ako otvoril, aj ukončil predseda MLE István Kenyeres. Zhrnul poznatky, ktoré boli odprezentované počas všetkých troch dní, venoval sa aj analýze vedeckej práce archivárov v Maďarsku, ktorej vykonávanie majú garantované aj v archívnom zákone. Venoval sa výzvam pri evidencii a vykazova-

Obr. 5. Pohľad na Balaton. Foto: Jana Gubášová Baherníková.

ní vedeckých publikačných výstupov archivárov a na záver zhodnotil, že aj napriek tomu, že systém nie je dokonalý, priestor na vedecký rast archivárov, ak oň majú záujem, nechýba. Poslednou informáciou bolo ohlásenie výročného putovného zhromaždenia Spoločnosti maďarských archivárov v roku 2026, ktoré sa uskutoční v Sedmohradsku vo Veľkom Varadíne.

Dôvetok na záver o dobrodružnom začiatku. Naša účasť na archívnych dňoch v Maďarsku najprv vyzerala, že skončí skôr, ako sa začne. Pôvodne plánovaná cesta vlakom z Petržalky s prestupom v Rajke a Győri sa začala komplikovať hneď pár metrov za petržalskou stanicou. Motorová súprava zastala, rušňovodič sa presunul na druhú stranu vlaku a začal cúvať naspäť do stanice. Po prehodení správnej výhybky sme s meškaním, ktoré bolo na hrane časovej rezervy na prestup, pokračovali smerom na Rajku. Tu na nás však žiaden prípoj nečakal. Výpravca nám oznámil, že je výluka na trati a príde pre nás náhradný autobus, ktorý nás odvezie do Hegyeshalomu, kde môžeme pokračovať v ceste. Ten s poriadnym oneskorením aj prišiel, avšak vodiča, ktorému už skončila zmena, zabudol kolega vystriedať. Nakoniec sa, našťastie, rozhodol, že ešte jednu cestu odšoféruje. V Hegyeshalome vlak aj napriek tomu, že sme prišli 20 minút po jeho plánovanom odchode, čakal a tak sme do Győru pohodlne pokračovali bez ďalších problémov. Na stanicu sme prišli pár minút pred plánovaným odchodom vlaku s označením InterRegio 9607 HELIKON. Podvedome sme očakávali pohodlnú súpravu, ktorá nás prevezie malebným prostredím severozápadného Maďarska a pobrežím Balatonu. Na nástupišti však čakal udržiavaný, avšak v pôvodnej výbave, legendárny motorový vozeň radu 810, vyrábaný československým koncernovým podnikom Vagónka Studénka v rokoch 1973 – 1982, vybavený motorom Liaz s maximálnou prevádzkovou rýchlosťou 80 km/h, známy aj pod slangovými názvami Orchestrion alebo Šukafón. Na tento úkaz sa dalo zareagovať rôzne. Zvolili sme poňať cestu ako zážitkovú retro turistiku. Aby však na jednu cestu nebolo málo prekvapení, tak posádka vlaku (sprievodca aj rušňovodič) sa stihla vymeniť dvakrát, raz vymenili pre poruchu aj jeden vozeň súpravy a, našťastie, sme včas zistili, že naša zastávka je na znamenie, čo znamenalo, že máme zaklopať rušňovodičovi na dvere kabíny a oznámiť mu, že budeme chcieť vystupovať. A záver? Do cieľovej stanice pár metrov od rezortu, kde sa konferencia konala, sme prekvapivo prišli na minútu presne.

Jana Gubášová Baherníková – Kristína Majerová
Archív Slovenskej akadémie vied

20. CELOŠTÁTNA ARCHÍVNA KONFERENCIA V HRADCI KRÁLOVÉ

Archivárky zo špecializovaného verejného Archívu Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici sa v dňoch 27. – 29. 5. 2025 zúčastnili 20. celoštátnej archívnej konferencie, ktorá sa tento rok konala v Hradci Králové. Štatutárne mesto Hradec Králové, ležiace vo východnej časti Čiech na sútoku riek Labe a Orlice oslavuje tento rok 800 rokov od prvej písomnej zmienky o meste. Konferencia sa konala pod záštitou ministra vnútra Českej republiky Víta Rakušana, hajtmana Královohradeckého kraja Petra Koletu a primátorky mesta Hradec Králové Pavlíny Springerové. Konferencia sa konala v priestoroch Kongresového centra Aldis nachádzajúceho sa v historickej časti mesta. Tento veľkorysý priestor je rozdelený do 15 rokovačích sál, čo umožnilo rozdeliť program na samostatné prednáškové bloky. V priebehu troch dní konferencie bolo na výber viacero tém, ktoré boli rozdelené celkovo do dvadsiatich sekcií, týkajúcich sa rôznych oblastí archívnictva. Najskloňovanejšou témou na konferencii bola využiteľnosť AI v archívoch. Táto téma rozprúdila viaceré diskusie, do ktorých sa zapájali mnohí zúčastnení. Českí archivári

20. celostátní archivní konference

Hradec Králové
27.–29. května 2025

Obr. 1. Prvá strana programu českej archívnej konferencie.

Obr. 2. Pohľad do auditória konferencie.
Foto: Lenka Barboriaková.

Obr. 3. Budova Múzea východných Čiech.
Foto: Lenka Barboriaková.

a archivárky sa zaoberajú podobnou problematikou ako my na Slovensku, a preto bolo prínosné vypočúť si ich príspevky a skúsenosti z praxe.

Po otvorení konferencie sme sa zúčastnili na prvom bloku, ktorý moderovali prof. Michal Stehlík a PhDr. Martin Groman z obľúbeného českého podcastu *Přepište dějiny*. Tento podcast má svoju poslucháčsku základňu aj na Slovensku a venuje sa témam dejín vo verejnom priestore, politiky, médií a témam súvisiacim. Témou ich príspevku boli archivári a téma archívniectva naprieč literatúrou, hudbou a filmom, ktorá bola vyhladaná umelou inteligenciou.

V nasledujúcom prednáškovom bloku sme sa rozhodli pre príspevok s názvom *Analýza a koncepcia českého archívniectva*, ktorého súčasťou bola prezentácia čiastočných výsledkov pani Mgr. Michaely Zemánkovej zo Štátneho okresného archívu Vyškov so sídlom v Slavkove pri Brne. Prezentácia s názvom *Stav súčasnej praxe v archívnej sústave, dotazníkový prieskum* bola v tomto prípade prvým krokom k analýze detekovania problémových oblastí. Na základe dotazníkov sa archivári z Českej republiky pokúsili pomenovať problémy súčasného českého archívniectva. Druhým prezentujúcim bol riaditeľ Odboru archívnej správy a spisovej služby Ministerstva vnútra ČR PhDr. Daniel Doležal, PhD., s prezentáciou o koncepcii českého archívniectva v rokoch 2026 – 2035. Koncepcia vychádzala z predchádzajúcej koncepcie rokov 2018 – 2025, z materiálov k novému archívnemu zákonu z rokov 2018 – 2019, z materiálov k archívnemu zákonu z roku 2024, výročných správ štátnych archívov z roku 2023 a z dotazníkov, ktoré boli odprezentované v prvej časti príspevku. Finalizácia koncepcie by mala prebiehať na jeseň

2025. Hlavným cieľom tejto koncepcie by mala byť nová archívna legislatíva.

Z Archívu hlavného mesta Prahy prednášal pán Tomáš Dvořák o strategickej časti koncepcie českého archívniectva, z čoho sa vychádzalo a ako bola stratégia formulovaná. Po týchto príspevkoch nasledovala diskusia na tému *Pre koho je táto koncepcia určená, pre archivárov alebo pre Ministerstvo vnútra ČR?*

Po krátkej prestávke na kávu sme sa presunuli na poslednú sekciu prednášok a rozhodli sme sa pre tému *Právna úprava archívneho priestoru pod tlakom digitalizácie*. Prednášajúcimi v tomto bloku boli Dr. Izabel Taylor z Univerzity v Hamburgu, ktorá si pripravila príspevok o GDPR v nemeckých archívoch, pani Mgr. Karolína Šimůnková z Národného archívu v Prahe sa v svojom príspevku zaoberala problematikou európskeho nariadenia eIDAS 2.0 o elektronickej identifikácii v rámci EÚ s cieľom posilnenia dôvery v digitálne transakcie a podporenia bezproblémových digitálnych služieb v Európskej únii. V tomto bloku prednášajúci postupne prebrali problematiku kybernetickej bezpečnosti, ochranu osobných údajov, veľkých dátových celkov, sprísňovanie kvalitatívnych požiadaviek na elektronické systémy spisovej služby, spravovanie dát a ich ochranu, nové nástroje, dostupnosť a dôveryhodnosť dát. Zaoberali sa tiež problematikou pôvodného „analogového“ archívneho zákona a jeho úpravou pod vplyvom digitálnej revolúcie adaptujúcej postupne digitálne procesy a trendy, rámcované národnými stratégiami, národnou aj európskou právnou úpravou týchto tém. V záverečnej časti tejto prednášky sa oduševnene diskutovalo o tom, či sú archivári schopní udržať krok so súčasnou rýchlosťou digitálnou dobou.

V nasledujúci deň sme pokračovali prvou sekciou prednášok v panelovej diskusii s názvom *Chceme AI v archívoch?* Už na začiatku tejto sekcie boli poslucháči upovedomení, že cieľom prednášok nie je nájsť odpoveď na túto otázku, ale pokus o spoločnú diskusiu s archívnu obcou.

Prvým diskutujúcim bol Dr. Martin Čmejrek, spoluzakladateľ spoločnosti Mama AI, ktorá sa zaoberá výskumom, vývojom, zákaznickými riešeniami v oblasti konverzačnej umelej inteligencie, rozpoznávaním a syntézou reči, dialógovými systémami, strojovým prekladom a ďalšími učeniami. Vo svojom príspevku odprezentoval činnosť spoločnosti Mama AI a v závere ponúkol riešenia pre archívárov, kde by sa dala uplatniť umelá inteligencia v archívoch. Výsledným zhrnutím je použitie umelej inteligencie pri rutinných úlohách v archívoch, kde nie je potrebné plytvať ľudskými silami. Druhou možnosťou je využitie AI pri riešení úloh, ktoré nie sú riešiteľné schopnosťami človeka.

Druhým prednášajúcim v tomto bloku bol Mgr. Pavel Doležal zo Zemského archívu v Opave, ktorý pracuje ako vedúci oddelenia informatiky a výpočtovej techniky. Prednášajuci sa snažil zodpovedať otázky, prečo zavádzať nové technológie do archívov. Ich hlavným cieľom pri budovaní digitálneho archívu bolo sprístupniť bádateľom archiválie čo najefektívnejším spôsobom a mať metadáta v jednotnom systéme a čo najlepšie spracované. V súčasnosti sa spolu s tímom zaoberajú hľadaním nástrojov, ktoré by tomu napomohli. Výsledkom prezentácie boli možnosti využitia v archívoch, ktoré už z časti v Zemskom archíve v Opave využívajú, ako napríklad prepis archiválií pomocou OCR (optické rozpoznávanie znakov) s možnosťou strojového učenia, databázové využívanie dát z archiválií, popis historických fotografií, prepis audionahrávok do textových súborov, tvorba archívnych katalógov a registrov, klasifikácia a popis archívnych dokumentov a rôzne iné možnosti využitia. Pri prezentácii archiválií je veľmi veľa možností využitia AI, ako napr. sprístupnenie obsahu archiválií s možnosťou vyhľadávania, systematické vyhľadávanie informácií v archívnych dokumentoch, čítanie textu rukopisov, preklady textov, sumarizácia a extrakcia textov. V záverečnom konštatovaní vyplynulo, že AI je skvelým pomocníkom pre archívárov pri spracovaní archívnych dokumentov, je nápomocná pri sprístupnení väčšieho množstva informácií z archívnych prameňov, slúži na prekonanie bariér v širokej bádateľskej verejnosti a na ľahšiu dostupnosť dôveryhodných informácií a môže pomôcť pri výraznom navýšení návštevnosti v prípade digitálnej bádateľne.

Obr. 4. Diskutujúca Marie Barešová.
Foto: Lenka Barboriaková.

Obr. 5. V uliciach mesta Hradec Králové.
Foto: Lenka Barboriaková.

Posledným rečníkom bol Mgr. Martin Rehtorík z Národného archívu v Prahe. Predstavil projekt, na ktorom spolupracuje so študentmi Západočeskej univerzity, kde sa venujú strojovému prepisu audionahrávok. Výskum robili v spolupráci s Národným archívom v Prahe na fonde BBC – česká redakcia, Londýn, Praha 2001 – 2007. Tento rozsiah-

ly fond, kde sa nachádza približne 927 nahrávok s celkovou dĺžkou vysielania približne 305 dní, sa za pomoci vyspelých technológií pokúsili prepísať do formátov s možnosťou vyhľadávania informácií. Pri tomto výskume sa zaoberali chybovosťou pri prepise a snažili sa nájsť najvhodnejšie nástroje prepisu audionahrávok. V diskusii boli odprezentované rôzne názory na využiteľnosti AI v archívoch, diskutujúci sa prikláňali k obojm názorovým pólom. Na záver sa konštatovalo, že v prvom rade je potrebné mať zhromaždené všetky zdigitalizované metadáta a vedieť v nich účelne vyhľadávať, nestavať vzdušné zámky, ale hľadať ciele, ktoré sú dostupné a realizovateľné.

V sprievodnom programe konferencie bolo možné si vybrať z viacerých zaujímavých podujatí, ktoré mesto Hradec Králové ponúkalo. My sme sa rozhodli pre slávnostnú vernisáž výstavy *Dedičstvo kráľovského mesta* k 800. výročiu 800 založenia mesta Hradec Králové, organizovanú v Múzeu východných Čiech. Samotná impozantná budova múzea nás upútala, už keď sme prechádzali do Kongresového centra Aldis, ktoré sídli v blízkosti múzea. Monumentálnu secesnú budovu navrhol prof. arch. Jan Kotěra a bola postavená v rokoch 1909 – 1912. Budova má význačné architektonické detaily na fasáde, predovšetkým plastickú výzdobu, realizovanú taktiež v omietke a v pálenej glazovanej hline. Budova Múzea východných Čiech, patrí medzi architektonicky najzaujímavejšie dominanty mesta Hradec Králové. V roku 1995 bola budova múzea vyhlásená za Národnú kultúrnu pamiatku.

V posledný deň konferencie sme sa rozhodli pre tretiu sekciu s názvom *Etika v archívnej práci*, ktorá bola pre nás veľmi obohacujúca. Témou bol etický kódex archivárov prijatý Medzinárodnou archívnou radou v roku 1996. V roku 2023 bol prijatý nový etický kódex českých štátnych zamestnancov, ktorý sa týkal aj pracovníkov v archívoch. Táto téma ale ponúka množstvo ďalších etických otázok, s ktorými sa musia archivári vo svojej praxi denne stretávať, a to ako vo vzťahu k bádateľom, tak vo vzťahu k archívnym dokumentom. Diskutujúcimi boli Mgr. Marie Barešová, PhD., z Národného filmového archívu a Mgr. Otto Chmelík zo Štátneho okresného archívu v Děčíne. Diskutujúci porovnávali etický kódex prijatý Americkou spoločnosťou archivárov a jeho revidovanie v roku 2020 a poukazovali na potrebu prehodnotenia etického kódexu českých archivárov.

Marie Barešová diskutovala o novoprijatom Etickom kódexe pre medzinárodné asociácie filmových archívov a poukázala na to, nakoľko sa táto

verzia zhoduje s kódexom prijatým v roku 1996. Konštatovala, že došlo len k veľmi malému počtu zmien, čo sa týka starostlivosti o zbierky. Tohtoročný prijatý kódex bol posilnený v oblasti globálneho vývoja, reflektuje globálne otepľovanie, klimatické zmeny, ale aj v oblasti krízového riadenia v prípade živelnnej pohromy alebo vojny. Na záver sa konštatovalo, že etický kódex sa musí neustále vyvíjať a prispôbovať globálnym potrebám. Pán Chmelík sa vo svojom príspevku zaoberal citlivosťou informácií v osobných a rodových fondoch šľachtických rodov a sprístupňovaním informácií bádateľom, kde treba zohľadniť etické správanie k postmortálnej ochrane pôvodcov fondu.

20. celoštátna archívna konferencia nám potvrdila, že českí archivári sa boria s rovnakými problémami, ktoré trápia aj slovenských archivárov a v niekoľkých prípadoch nám ukázala cestu, kde môžeme našich českých kolegov nasledovať. Prijemne prekvapila početná účasť archivárov na konferencii a podnetné diskusie k jednotlivým príspevkom, kde sa naši kolegovia zhodli, že nie všetko je iba čierne alebo biele a že umelá inteligencia môže byť pomocníkom, ale nie našim náhradníkom.

Mgr. Lenka Barboriaková

Archív Múzea Slovenského národného povstania

MÁJOVÁ EXKURZIA ARCHIVÁROV DO TRNAVY

Koncom mája, presne 29. mája 2025 absolvovali pracovníci Štátneho archívu v Bratislave a pracovníci Archívu Modra zaujímavú exkurziu v Trnave a pripojili sa aj kolegovia z Archívu SAV. Prvým bodom programu bola návšteva Múzea knižnej kultúry, ktoré je situované v budove tzv. Oláhovho seminára oproti Bazilike sv. Mikuláša. Budova múzea je pomenovaná po arcibiskupovi Mikulášovi Oláhovi (1493 – 1568), ktorý ju dal postaviť v roku 1561, pričom mala slúžiť ako seminár pre bohoslovcov a kolégium, neskôr sem boli umiestňovaní starší kňazi a následne tu sídlila aj kapitulská knižnica. V priebehu 20. storočia sa dokonca uvažovalo o jej zbúraní, a to napriek tomu, že s výnimkou kostolov a hradieb patrí k najstarším budovám v Trnave. Napokon tu však koncom 70. rokov 20. storočia Západoslovenské múzeum v Trnave zriadilo Múzeum knižnej kultúry, ktoré tu sídli dodnes.

Po príchode na miesto sa nás ujal dlhoročný odborný zamestnanec, autor výstav a zároveň sprie-

vodca po múzeu Mgr. Milan Ševčík, ktorý nás previedol stálymi aj dočasnými expozíciami, a to veľmi erudovane, ale zároveň aj s dávkou vtipu. Najprv sme sa prešli dočasnou výstavou, venovanou 18. storočiu. Vo vitrínach sme si mohli prezrieť rôzne staré tlače, grafiky či medirytiny pochádzajúce z tohto obdobia, okrem iného napr. fiktívny rodokmeň Márie Terézie, v ktorom jej predkovia siahali až k veľkokniežaťu Gejzovi (940 – 997), otcovi prvého uhorského kráľa Štefana. Cieľom bolo, samozrejme, doložiť a upevniť nárok habsburgovskej panovníčky na uhorský trón. Tento rodokmeň bol súčasťou diela Josepha Innocentia Desericia o pôvode Uhrov z roku 1753. Expozícia je doplnená o textové panely, sumarizujúce politické a kultúrne dejiny 18. storočia na našom území. V krásnych klenbových priestoroch múzea sú naprieč expozíciou vystavené aj tlačiarenské a sádzacie stroje.

Potom sme si prezreli ďalšiu časť výstavných priestorov, venovanú významnej reforme súdnictva Márie Terézie *Constitutio Criminalis Theresiana* z roku 1768. Hoci reforma akoby zmiernila telesné tresty a stredoveké formy mučenia, niektoré

Obr. 1. Účastníci exkurzie v átriu budov Spolku svätého Vojtecha v Trnave. Foto: Mária Zacharová.

techniky a používanie mučiacich nástrojov zostali povolené, napr. tzv. palečnica, rôzne variácie španielskej čižmy, uväzovanie a natáhanie tela na škripci a pod. Všetky tieto formy boli prezentované v spomínanom diele, ktoré vyšlo tlačou v roku 1769 a obsahovalo aj vyobrazenia jednotlivých techník mučenia s podrobnými popismi.

Vystavené bolo aj veľké množstvo najrôznejších exlibrisov, teda najčastejšie grafických či typografických štítkov, ktorými si majitelia kníh označovali tie, ktoré mali vo svojom vlastníctve. V zbierkach múzea sú ich tisíce a ich pestrosť dokazuje aj vystavený výber, napr. exlibrisy cirkevných predstaviteľov, šľachticov či veľmi zaujímavé tzv. hovoriace exlibrisy, odkazujúce na priezvisko či funkciu majiteľa knihy.

Následne sme sa presunuli do stálej expozície múzea, venovanej dielu *Slowár Slowenski* od Antona Bernoláka a knižnej kultúre v Trnave a okolí. Prezentované sú v nej počiatky kníhtlače v trnavskom regióne, ako aj spôsob výroby papiera, čo bolo mimoriadne zaujímavé. Nemožno, samozrejme, vynechať ani vznik a pôsobenie kníhtlačiarň v Trnave a ich súvisu s Trnavskou univerzitou. Vystavené je napr. aj známe dielo *Miscellanea* z roku 1696 z pera profesora a rektora Trnavskej univerzity a zároveň prefekta univerzitnej tlačiarne a knižnice Martina Sentivániho, sumarizujúce vtedajšie poznatky a vedomosti o svete. Výstava prezentuje aj Slovenské učené tovarišstvo a významné osobnosti, ktoré v ňom pôsobili: Antona Bernoláka, Juraja Fándlyho, Alexandra Rudnaya, Jozefa Ignáca Bajzu, či Jána Hollého. Vypočuli sme si dokonca aj audioukážku, úvod známeho staroslovienskeho diela *Proglas* od Konštantína (Cyrila) z 9. storočia. Na výber sme však mali aj z iných diel – veršov Petra Benického, ukážok diel Antona Bernoláka, Juraja Fándlyho či Jána Hollého, ktoré nahovorili herci z trnavského divadla Jána Palárika.

Ako poslednú sme si prezreli expozíciu unikátnej nábytkovej zostavy z pozostalosti Mons. ThDr. Pavla Jantauscha, prvého administrátora Apoštolskej administratúry v Trnave, ktorá bola vyrobená piešťanským stolárom Vojtechom Novotným v 30. rokoch 20. storočia. Izba podľa možnosti kopíruje skutočné usporiadanie nábytku v izbe Mons. Jantauscha, pričom tento nábytok do múzea daroval jeden z jeho príbuzných.

Po skončení prehliadky po Múzeu knižnej kultúry sme sa od Baziliky sv. Mikuláša presunuli ku Kostolu sv. Jakuba, presnejšie do budovy Spolku svätého Vojtecha. Zákutiami budovy spolku nás previedla jeho zamestnankyňa a zároveň naša bý-

valá kolegyňa Mgr. Mária Zacharová. Spolok svätého Vojtecha bol založený v roku 1870 z iniciatívy Andreja Radlinského a práve v Trnave boli schválené aj jeho prvé stanovy. Hlavným cieľom spolku bolo šírenie mravnej a náboženskej vzdelanosti a katolíckeho povedomia slovenského ľudu, ako aj pozdvihnutie slovenských katolíckych národných škôl. Neskôr po zrušení Matice slovenskej a troch slovenských gymnázií prevzal aj dôležitú úlohu zachovania a pestovania slovenského jazyka a budovania národného povedomia. Vydával Katolícke noviny, Literárne listy, rôzne kalendáre a náboženskú literatúru, ale aj beletriu a divadelné hry. Pôvodné sídlo spolku bolo na Halenárskej ulici v Trnave, odkiaľ sa presunulo na súčasnú adresu na Radlinského, resp. Divadelnú ulicu. V súčasnosti je poslaním Spolku svätého Vojtecha združovanie domácich i zahraničných katolíckych veriacich a prehlbovanie ich viery. Spolok je však zároveň významnou pamäťovou inštitúciou s bohatou knižnicou a archívom, na čo sa často zabúda. Prezreli sme si krásne spolkové priestory s hodnotným historickým nábytkom, predovšetkým knižnicami, a tiež významné dokumenty, pripravené pre účely našej exkurzie. V átriu spolku sme sa ešte na pamiatku spoločne odfotili a exkurziu sme ukončili príjemným spoločným obedom.

Za zorganizovanie exkurzie ďakujeme našej kolegyni z archívu v Modre Márii Feješovej a rovnako aj našim sprievodcom Milanovi Ševčíkovi z Múzea knižnej kultúry a Márii Zacharovej zo Spolku svätého Vojtecha. Dúfame, že sa všetci opäť čoskoro stretneme na ďalšom zaujímavom výlete.

Mgr. Alena Macková, PhD.

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

3. ROČNÍK KONFERENCIE O HISTÓRII ÚZEMIA ČERVENOKAMENSKÉHO PANSTVA

(správa z podujatia)

Vo štvrtok 12. júna 2025 sa v priestoroch Klenbovej sály na hrade Červený Kameň konal v poradí tretí ročník konferencie o histórii územia Červenokamenského panstva s podtitulom *Korene a identita*. Podujatie už tradične otvorila Mária Feješová, ktorá patrí do tímu spoluorganizátorov podujatia a pôsobí v Štátnom archíve v Bratislave, pracovisku Archív Modra. Následne sa úvodných slov zhostili zástupcovia inštitúcií, podieľajúcich sa na realizácii konferencie: Mgr. Ivana Janáčková, riaditeľka Slovenského národného múzea – Múzea Červený Kameň, Ľudovít Ružička zo združenia obcí Mikroregión Červený Kameň, zástupca Krajskej organizácie cestovného ruchu Turizmus regiónu Bratislava a RNDr. Ing. Mgr. Radovan Mičunek, PhD., predseda Miestnej akčnej skupiny. Vo svojich príhovoroch zdôraznili potrebu skúmania regionálnych dejín a zároveň aj záujmu o ne, o čom svedčí aj tretí úspešný ročník konferencie k dejinám historického územia hradu Červený Kameň. Tohtoročná téma hľadania identity a koreňov je čoraz aktuálnejšia, čo sa prejavuje na úrovni jednotlivcov, ale aj komunít.

Prvý blok prednášok otvoril Mgr. František Gahér, PhD., z Bratislavskej vodárenskej spoločnosti, a. s., s príspevkom *Stredoveká a renesančná epigrafia na historickom území Červenokamenského panstva do roku 1650*. V prvom rade, vychádzajúc z názvu prednášky, bolo potrebné vysvetliť pojem epigrafia a súčasne aj to, čo sa považuje za epigrafické pamiatky. Ide stále o nevelmi známu vednú disciplínu, zaoberajúcu sa nápismi na nepaleografických materiáloch (kameni, kove, minciach, zbraniach a pod.). Autor v kontexte vymedzeného územia Červenokamenského panstva skúmal nápisy do roku 1650, teda do prelomového obdobia prechodu od renesancie k baroku. Okrem iného predstavil aj vývoj skúmania tejto problematiky, ktorý súvisí s Katedrou archívniectva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a s prof. Jurajom Šedivým. Kľúčový je rozsiahly a prínosom ojedinelý vedecký projekt *Corpus Inscriptionum Slovaciae*, zameraný na zhromažďovanie, výskum a publikovanie epigrafických pamiatok na Slovensku, resp. latinských nápisov. Na území Červenokamenského panstva sa F. Gahérovi podarilo zozbierať a identifikovať 23 stredovekých a renesančných nápisov prevažne v latinskom a nemeckom jazyku v novovekej

Obr. 1. Prednáška A. Mihalovičovej o huncokároch.
Foto: Andrej Čechovič, Art Bono.

kapitále. K najstarším nápisom patria tie na medailónoch evanjelistov v Kostole sv. Kataríny v Doľanoch, nápisy na monštranciách, resp. liturgických predmetoch a nápisy v areáli hradu Červený Kameň, napr. na fuggеровskom erbe z roku 1537. Skúmanie epigrafických prameňov je prínosné pre rôzne vedecké disciplíny (história, archeológia, jazykoveda) a okrem iného prispieva k poznaniu a zachovaniu historického kultúrneho dedičstva.

Nasledoval príspevok PhDr. Mariána Babiráta zo Štátneho archívu v Bratislave, ktorý sa venoval obyvateľom obcí panstva Červený Kameň na základe údajov cirkevných matrík z 18. a 19. storočia. Matriky sú základným prameňom genealogického výskumu a počiatky ich vedenia súvisia s potrebou cirkvi zaznamenávať životné udalosti svojich veriacich, resp. vytvárania ich evidencie. Najprv sa začali viesť knihy so záznamami krstov a sobášov, neskôr pribudla aj evidencia zomrelých. M. Babirát tiež upozornil na odlišnosti vo vedení rímskokatolíckych, evanjelických a židovských matrík. Po roku 1827 sa začali viesť aj druhopisy matrík ako kópie originálov pre prípad zničenia týchto originálov, ako sa napr. často stávalo pri požiaroch. Čo sa týka historického územia Červenokamenského panstva, najstaršie matriky sa zachovali z Dolian (1638) a Častej (1639), pričom na Slovensku je najstaršou matrika Bardejova. Nasledoval prehľad zachovania matrík z územia panstva, poznatky a rôzne zaujímavosti, ktoré mohli byť v matrikách zaznamenané, napr. zoznam farárov, prírodné katastrofy, požiare, informácie o zvonoch, oltároch, či monštranciách v kostoloch.

Tretí v poradí vystúpil PhDr. Ondrej Šály, PhD., z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied s témou *Panstvo ako sociálny priestor : pôda, moc a právo*. Príspevok poukazoval na rôzne významy

Obr. 2. Občerstvenie pripravené gazdinkami z územia mikroregiónu. Foto: Andrej Čechovič, Art Bono.

Obr. 3. Pohľad na časť ponuky knižného stánku. Foto: Mária Feješová.

a kontexty, ktorými možno chápať označenie panstvo, ako aj problematický termín „feudálne panstvo.“ Hoci príspevok nebol naviazaný priamo na panstvo Červený Kameň, autor prítomných uviedol nielen do terminologickej problematiky, ale aj do pochopenia držby majetkov v Uhorsku a systému patrimoniálneho štátu, vytvoreného ešte prvým uhorským kráľom Štefanom I. (1000 – 1038). Tento systém bol založený na formálnom vlastníctve všet-

kej pôdy v krajine panovníkom a donačnom systéme, pričom po smrti majiteľa bez dedičov, prípadne po odobratí majetku sa darovaný majetok vrátil do držby kráľa. O. Šály tiež načrtnol vhodnejšiu terminológiu pre Uhorsko, teda zemské panstvo, ktoré sa však v súčasnej slovenskej historiografii bežne nepoužíva a bude potrebná širšia odborná diskusia.

Po diskusii a krátkej prestávke nasledoval druhý blok prednášok, ktorý sa začal príspevkom Mgr. Jozefa Tihányiho zo Slovenského národného múzea – Múzea Červený Kameň s názvom *Mapa horských pozemkov Červenokamenského panstva vo vlastníctve Rudolfa Pálffyho z polovice 18. storočia zo zbierok Slovenského národného múzea – Múzea Červený Kameň*. Ako už názov napovedá, autor predstavil zaujímavý zbierkový predmet múzea, dnes už zreštaurovanú mapu z 18. storočia, ktorá je v jeho prírástkovej knihe zapísaná od roku 1953. Na hrade sa nachádzala ešte pred vznikom múzea a zriadením expozícií. Ide o rozmernú mapu, kreslenú tušom, pôvodne akvarelom a kolorovanú, vsadenú do závesných líšt, pričom jej vznik sa podarilo zúžiť na obdobie po roku 1751. Farebnosť však bola nenávratne narušená nevhodnými svetelnými podmienkami, keďže v priebehu rokov bola na hrade zavesená v rôznych miestnostiach a na rôznych miestach, až napokon skončila v depozitári a prebehlo jej reštaurovanie. Zobrazené sú na nej horské priesmyky, doliny, cesty, vodné toky a chotárne názvy od Častej a Píly až po chotár Dolian (Sklená Huta, Zabité). Autora mapy nepoznáme, avšak je krásne zdobená loveckými výjavmi. Mapa je tak výnimočným a výtvarne hodnotným zdrojom informácií k poznaniu okolia hradu Červený Kameň, pričom J. Tihányi neopomenul ani príbeh jej reštaurovania.

Ďalšia zaujímavá prednáška sa týkala poznatkov o príchode a pôvode prvých huncokárov v Malých Karpatoch z pohľadu najstarších matrik z 18. storočia. S príspevkom vystúpili Ing. Alžbeta Mihaličová a Ing. Ján Graus z občianskeho združenia Potomkovia Huncokárov. Na úvod odprezentovali krátkometrážny študentský dokumentárny film o huncokároch – ľudoch lesov. Následne priblížili pôvod prvých huncokárov, ktorí sa usadili pod Malými Karpatmi v troch prisťahovaleckých vlnách v priebehu 18. storočia z rôznych oblastí habsburskej monarchie, najmä z Bavorska, Štajerska, Korutánska, Sliezska, Tirolska, Nemecka, ale aj Čiech a Moravy. Ich úlohou bola ochrana lesov a všetky činnosti súvisiace s lesným hospodárstvom, uhliarstvom či rybníkarstvom. Cieľom príspevku bola tiež prezentácia činnosti občianskeho združenia Potomkovia Huncokárov, ich výskumnej a publi-

Obr. 4. Nádvorie hradu poslúžilo na rozhovory počas obedňajšej prestávky. Foto: Andrej Čechovič, Art Bono.

Obr. 5. Vystavené tehly zo zbierky manželov Satkovcov. Foto: Andrej Čechovič, Art Bono.

kačnej činnosti, ako aj rôznych iných aktivít, ktoré približujú život huncokárov v minulosti.

Prednáška Františka Satka, jedného zo zakladateľov občianskeho združenia Laterarius, spoločnosti pre výskum histórie tehliarstva, ukázal, ako sa z nevinného koníčka zbierania starých tehál stala vášeň na celý život, ktorá prerástla do odbornej katalogizácie a skúmania. Súčasťou príspevku bola tiež krátka reportáž o činnosti manželov Satkovcov, o tom, ako sa zbieranie a výskum tehál, tehelní, kolkov začalo či ako stále rozširujú svoj zbierkový fond. Samotná prednáška bola zameraná na rod Pálffy – stavby, tehelne a tehly, pričom F. Satko priblížil najmä pôsobenie panskej tehelne, ktorá spočiatku slúžila pre potreby hradu Červený Kameň, neskôr bola orientovaná aj na trh. Ďalšie tehelne na panstve boli vybudované v Budmericiach, Vištuku, Suchej nad Parnou a neskôr aj v Častej a Doľanoch. Datovanie tehál umožňujú predovšetkým kolký, teda ich signovanie, ktoré by určite bolo témou na samostatný príspevok. Manželia Satkovi však vo výskume zašli až k vytvoreniu internetovej databázy vyhľadávania tehliarskych značiek, ktorá je veľmi prehľadná a na jej základe si každý môže odvodiť pôvod a vek tehál, napr. na svojom dome či dvore. Často je tiež využívaná odborníkmi z odboru staviteľstva, histórie, archeológie a podobných disciplín.

Vo videonahrávke sa prítomným prihovarila známa historička PhDr. Daniela Dvořáková, DrSc., ktorá porozprávala o peripetiách založenia vydavateľstva Rak v Budmericiach. Snom jej manžela, tiež historika Pavla Dvořáka bolo totiž vydávať si autor-sky vlastné knihy vo svojom vydavateľstve. Organizátori konferencie chceli verejnosti pripomenúť 30. výročie vydavateľstva Rak, avšak jeho počiatky siahajú do roku 1991, pričom začiatky boli mimoriad-

ne náročné. V súčasnosti je vydavateľstvo úspešné ako medzi historikmi, tak i laikmi a je hmatateľným dôkazom veľkého úsilia Pavla Dvořáka, jeho manželky a ďalších, ktorí sa o jeho založenie, fungovanie a súčasné prosperovanie zaslúžili. Z jeho produkcie vyšlo množstvo unikátnych a významných knižných diel, napr. *Poctivá obec budmerická* I. a II., päť kníh o Bratislave, *Stopy dávnej minulosti*, *Kôň a človek v stredoveku*, *Rytier a jeho kráľ*, *Barbora Celjská* či výnimočné edície prameňov, ako napr. *Kroniky stredovekého Slovenska*, *Gesta Hungarorum – Kronika anonymného notára kráľa Bela*, *Kronika uhorských kráľov zvaná Dubnická* a mnoho ďalších. Vydavateľstvo v súčasnosti vydáva aj príbehy z Orientu, teda cesty Čínou Pavla Dvořáka ml., ktorý vydavateľstvo Rak aj vedie. Knihy z tohto vydavateľstva sú jednoducho zárukou kvality a Daniela Dvořáková počas videoprihovoru poďakovala oddaným čitateľom, ktorých rozhodne nie je málo.

Po diskusii a obedovej prestávke nasledoval tretí blok prednášok, ktorý bol zameraný na architektúru, kultúrno-historické dedičstvo a činnosť občianskych združení a aktivistov na území Mikroregiónu Červený Kameň. Úvodný príspevok prof. Ing. Jany Gregorovej, PhD., zo Slovenskej technickej univerzity v Bratislave ako vedúcej projektu UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva bol zameraný na metodiku obnovy identity Mikroregiónu Červený Kameň, ilustrovanú na obciach Dubová a Štefanová. Cieľom je opätovné zadefinovanie centier obcí, ktoré nie sú vždy zrejmé na prvý pohľad. J. Gregorová na príklade Štefanovej a Dubovej poukázala na pôvodné a súčasné centrá obcí, pričom v prípade Štefanovej bolo sústredené vždy okolo kostola, štruktúra zostala a vidiecky charakter bol do značnej miery zachovaný dodnes. V rámci projektu bol v tomto prípade riešený nový vstup na obecny

úrad a jeho optické prepojenie s centrom obce okolo kostola. Dubová je však zložitejší prípad na uchope-
nie, keďže poloha centra sa v priebehu rokov meni-
la a novou výstavbou sa rozširuje najmä južná časť
obce. Preto boli odprezentované rôzne varianty na
rozšírenie centra aj s ohľadom na turistické trasy
a prepojenie troch mikropriestorov v okolí kostola
a obecného úradu. Výzvou bolo aj prinavrátiť obci
pôvodný vidiecky charakter.

Na predchádzajúcu prednášku nadviazala aj
Ing. Martina Kalivodová z rovnakej inštitúcie, teda
Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Vo
svojom príspevku rozoberala *Budúcnosť vidiecke-
ho domu v Malokarpatskom regióne: medzi tradíciou
a modernou výstavbou*. Cieľom bolo upozorniť na
úskalia a radikálne sa meniaci charakter vidiec-
kych sídel, ktorý ohrozuje moderná radová zástav-
ba, nerešpektujúca pôvodné historické štruktúry
a vzhľad obcí. Zachovanie kontinuity prostredia
a tradícií tak nie je vôbec jednoduché. M. Kalivo-
vá odprezentovala študentské práce, resp. návrhy
novostavieb v troch variantoch vzhľadom na kon-
text, teda, či by mal byť novo vystavaný dom posta-
vený v centre obce, na jej okraji alebo v rozvojovej
zóne. Podľa tohto členenia boli stanovené kritériá,
ktoré mali návrhy spĺňať, aby bola zachovaná typic-
ká architektúra, hoci s modernými prvkami. Súčas-
ťou návrhov bolo aj využívanie záhrad a pozemkov
a rešpektovanie pôvodných typov zástavby, teda
tzv. hĺbkových domov a domov s prejazdom.

Tému zachovania historického a kultúrneho
charakteru územia Mikroregiónu Červený Kameň
rozvinula aj Alena Kadlečíková z Miestneho odboru
Maticy slovenskej v Budmericiach v príspevku *Zá-
chrana kultúrno-historického dedičstva na území Mik-
roregiónu Červený Kameň : keramická tvorba v Bud-
mericiach od praveku po súčasnosť*. V úvode príspevku
apelovala na zachovanie typických prvkov vidieka
v regióne, potrebu poznania krajiny a rozvoj zážit-
kovej turistiky, k čomu prispieva napr. aj malé et-
nografické múzeum v Budmericiach, spolupracujú-
ce so školami, tzv. Budmerická izbička. Informovala
tiež o keramickej tvorbe od praveku po súčasnosť
v Budmericiach, spolupráci s archeológmi a histo-
rikmi a významnom nálezisku sídliska neolitickej
lengyelskej kultúry, ako aj staršej bronzovej doby
na hranici chotárov Budmeríc a Jablonca.

Konferencia pokračovala príspevkom Hajnalky
Krajcsovics z Domu Slovenskej kultúry v Békešskej
Čabe, ktorá porozprávala o dolnozemskej krajan-
skosti v Maďarsku, resp. o zachovávaní sloven-
ských tradícií v slovenskej komunite v tejto oblasti
Maďarska. Prví osadníci z územia Slovenska prišli
na tzv. Dolnú zem na močaristé územie v okolí Bé-
kešskej Čaby už v 18. storočí. Vznikali tu samoty
a samostatné komunity slovenských obyvateľov.
V súčasnosti sa potomkovia prvousadlíkov snažia
o zachovanie tradícií, typickej architektúry s dre-
venými „čipkovými“ gánkami. Tento cieľ naplňajú
spolupracou s mládežou, výchovou dorastu, vzni-

Obr. 6. Spoločná fotografia účastníkov konferencie. Foto: Andrej Čechovič, Art Bono.

kajú spevokoly, spolky, pričom hymnou dolnozemsých Slovákov je pieseň *Na kráľovej holi*.

Posledná prednáška konferencie od Mgr. Lucie Gembešovej z občianskeho združenia Academia Istropolitana Nova bola zameraná na projekt ocenenia za príkladnú obnovu historických objektov v Bratislavskom kraji. Toto oceňovanie sa týka prevažne obnovy objektov, ktoré nie sú národnými kultúrnymi pamiatkami, hoci zopár sa ich nájde. Cieľom je oceniť prístup majiteľov objektov, ktorí sa rozhodli obnoviť svoj dom či inú stavbu príkladným spôsobom, s použitím dobových materiálov, s citom pre historickosť a pôvodný charakter objektu. Projekt bol najprv územne obmedzený len na Malokarpatský región, neskôr sa rozšíril na celý Bratislavský samosprávny kraj. Z každého ročníka vznikajú katalógy a detailné reportáže ocenených objektov, obsahujúce aj rozhovory s vlastníkmi. Následne L. Gembešová podrobnejšie predstavila vybrané objekty z územia Mikroregiónu Červený Kameň – lovecký zámoček Solírov medzi Hornými Orešanmi a Doľanmi, vidiecky dom už spomínaného historika Pavla Dvořáka v Budmericiach (ktorý je aj zapísaný medzi národnými kultúrnymi pamiatkami), vinohradníkov dom vo vinárstve Terra Parna v Suchej nad Parnou či historický panský dom rodiny Uhrovcov v Doľanoch.

Celá konferencia sa už tradične niesla v príjemnom duchu a vládla na nej uvoľnená atmosféra. Sprievodným podujatím bol opäť projekt Červenokamenská cukrárnička, v rámci ktorej miestni obyvatelia z dedín zapojených do združenia Mikroregión Červený Kameň napiekli tradičné koláčiky, pagáčiky, či tzv. scískanice. Súčasťou konferencie bol opäť aj predaj publikácií súvisiacich s územím Mikroregiónu Červený Kameň, najmä obecných monografií a zborníkov príspevkov z minuloročných konferencií, ako aj z produkcie vydavateľstva Rak, o ktoré bol veľký záujem. Vystavené boli aj ukážky tehál zo zbierky manželov Satkovcov.

Posolstvo konferencie, teda zachovanie charakteru a tradícií výnimočného územia pod Malými Karpatmi, spoločné stretávanie a výmena informácií bolo hmatateľné a prítomní sa zhodli na tom, že aj ďalšie lokality by potrebovali nadviazanie podobnej spolupráce v rámci obcí a možnosť prezentovania výsledkov práce rôznych oblastí práce a výskumu. Veríme, že v prípade Mikroregiónu Červený Kameň sa v započatej tradícii bude pokračovať a budeme sa môcť tešiť na ďalšie zaujímavé príspevky.

Mgr. Alena Macková, PhD.

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V SLOVENSKOM NÁRODNOM ARCHÍVE V BRATISLAVE

Ako už býva zvykom, aj tento rok sa uskutočnil Deň otvorených dverí v Slovenskom národnom archíve v Bratislave. Svoje brány pre návštevníkov otvoril 14. júna 2025. Prví návštevníci prišli v hojnom počte už pri otvorení a do budovy na Machnáči prúdili počas celého dňa. Pri tejto príležitosti si všetky oddelenia archívu pripravili svoje stanovištia a ľudia sa tak mohli voľne pohybovať medzi nimi podľa svojich preferencií.

Prvé oddelenie spracovania archívnych dokumentov si pre návštevníkov pripravilo výstavu s názvom *Život na papieri – Osud človeka v archívnych dokumentoch*. Vďaka tomu mohli nazrieť do originálov osobných dokladov, ktoré sa vydávali počas celého života. Výstava pozostávala z viacerých vybraných životných míľnikov. Tak ako život, aj výstava začínala od narodenia, pokračovala školským obdobím, cestovaním, kariérou, svadbou až po smrť. Medzi dokumenty, ktoré najviac zaujali, patrili vandrovná knižka, testament Jozefa Ignáca Bajzu, povýšenie

Obr. 1. Archívny depot, v ktorom bola inštalovaná výstava *Ako sa staval archív*.
Zdroj: Slovenský národný archív.

*Obr. 2. Zaujímavosti z knižnice archívu boli prezentované v bádateľni.
Zdroj: Slovenský národný archív.*

Jána Pálfiho do hodnosti generálporučíka s originálnym podpisom uhorskej kráľovnej Márie Terézie alebo rybársky lístok Andreja Hlinku.

Pri príležitosti 50. výročia položenia základného kameňa budovy archívu, ktorej autorom je Ing. arch. Vladimír Dedeček, druhé oddelenie spracovania archívnych dokumentov prezentovalo výstavu *Ako sa staval archív*. Návštevníci tak mali možnosť nazrieť do pôvodných plánov a oboznámiť sa aj s inými návrhmi, ktoré nakoniec neboli realizované. Jednou zo zaujímavostí je, že pôvodne mala byť budova Slovenského národného archívu situovaná v centre Bratislavy. Výstava bola pripravená v priestoroch jedného z depotov, čo umožnilo návštevníkom vidieť i spôsob uloženia archívnych fondov.

Oddelenie ochrany archívnych dokumentov predstavilo zaujímavý príbeh železozalového atramentu, v ktorom vysvetlilo proces vzniku atramentu a materiály, z akých sa vyrába. Niektorí záujemcovia si dokonca mohli so sebou vziať ampulku s týmto atramentom ako suvenír. Návštevníci si mohli tiež vyskúšať prácu s atramentom v rámci kaligrafie. Naučili sa písať vo švabachu, ako správne ťahať pierko a pri tom zistili, že pisári v minulosti to vôbec nemali ľahké. Na záver mali možnosť sa dozvedieť, ako vznikajú knižné väzby a jednu knižku si mohli i sami zviazať.

Rozhodne nezaháľalo ani oddelenie služieb verejnosti, ktoré v bádateľni návštevníkom ukázalo poklady archívnej knižnice. V priestoroch knižnice sa mohli návštevníci vrátiť v čase a aj sami si vyskúšať, ako fungovala kancelária v minulosti. K dispozícii im boli staré písacie stroje alebo rôzne pečiatky. Písanie na písacom stroji bavilo nielen malých, ale aj veľkých.

Počas celého dňa sprevádzala návštevníkov vedomostná súťaž s názvom *Rozumiete archivárom?* Na každom stanovišti sa nachádzalo ukryté slovo s jeho významom. Úlohou návštevníkov bolo tieto slová nájsť a správne priradiť do pracovného listu, ktorý dostali pri vstupe do archívu. Celkovo sa do súťaže zapojilo 376 účastníkov, teda takmer polovica tých, ktorí do archívu zavítali. Spomedzi nich sme následne vyžrebovali šťastných výhercov, ktorým sme zaslali publikácie z dielne Slovenského národného archívu.

Nesmierne nás teší záujem a veľa pozitívnych reakcií zo strany návštevníkov. Do Slovenského národného archívu v tento deň prišlo viac ako 750 ľudí, pričom ide o rekordnú návštevnosť. Ďakujeme všetkým, ktorí k nám v tento deň zavítali a dúfame, že sa budeme môcť tešiť na zvedavých návštevníkov aj budúci rok.

*Mgr. Martin Užovič
Slovenský národný archív*

KRÁSA V DETAILE: BRATISLAVSKÉ ANTIFONÁRE ZO SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO ARCHÍVU

Podvečer 5. júna 2025 sa v priestoroch výstavnej sály Univerzitnej knižnice v Bratislave na Michalskej ulici č. 1 konala vernisáž výstavy *Krása v detaile: bratislavské antifonáre zo Slovenského národného archívu*. Výstavu zorganizoval Slovenský národný archív (SNA) v spolupráci s Univerzitnou knižnicou v Bratislave.

V úvode vernisáže privítala všetkých pozvaných moderátorka podujatia Ivana Červenková zo Slovenského národného archívu. Následne odznali prejavy riaditeľa Slovenského národného archívu Igora Adamca, Silvie Stasselovej, generálnej riaditeľky Univerzitnej knižnice v Bratislave, v ktorej priestoroch sa výstava nachádzala, Moniky Pékovéj, vedúcej oddelenia riadenia archívov odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR, a Eriky Javošovej, vedúcej 1. oddelenia spracúvania archívnych dokumentov v SNA a autorky celej výstavy. V prejavoch okrem vydvihnutia výnimočnosti nášho kultúrneho dedičstva, ktoré je potrebné chrániť a zveľaďovať, odznali poďakovania za spoluprácu všetkým zúčastneným inštitúciám a všetkým pra-

covníkom, ktorí sa na príprave výstavy po odbornej a technickej stránke spolupodieľali.

Výstava predstavuje tri bratislavské antifonáre, jedinečné stredoveké rukopisne notované bohoslužobné knihy, ktoré uchováva Slovenský národný archív. Tieto monumentálne liturgické knihy boli používané pri bohoslužbách v Bratislavskej kapitule, najmä v Dóme sv. Martina, a dnes sú zapísané vo svetovom registri UNESCO – Pamäť sveta. Ich umelecká a historická hodnota z nich robí jedny z najvzácnejších pamiatok slovenskej písomnej kultúry. Prvý z antifonárov (Bratislavský antifonár IIB), nazývaný Hanov kódex podľa jeho objednávatela, bratislavského kanonika Johanessa Hana, pochádza z 80. rokov 15. storočia. Druhý antifonár (Bratislavský antifonár IV) vznikol v poslednej štvrtine 15. storočia priamo v bratislavskej kapitulenej skriptorskej dielni pre potreby Bratislavskej kapituly. Posledný antifonár (Bratislavský antifonár V) vznikol na začiatku 16. storočia a na rozdiel od dvoch predchádzajúcich obsahuje len spevy pre večerné chvály – vešpery.

Panelová výstava v úvode prezentuje históriu Bratislavskej kapituly ako významnej cirkevnej a kultúrnej inštitúcie Uhorska, ktorá slúžila ako hodnoverné miesto. Ďalšie panely už predstavujú stručnú históriu vzniku troch antifonárov a prezentujú skutočnú krásu ukrytú v detaile. Ide o jedinečné ukážky písárskeho umenia v podobe iniciál so zlatým driekom, vyplneným jemnou gravúrou a puncovaním, gotickej miniatury z dielne majstra, pôsobiaceho na pražskom kráľovskom dvore na začiatku 15. storočia, a predovšetkým o nádherné kaligrafické umenie pisárov, ktorých kreativita a zručnosť sa prejavila pri tvorbe písárskych iniciál

Obr. 2. Erika Javošová, autorka výstavy, počas vernisáže. Foto: Peter Pekár.

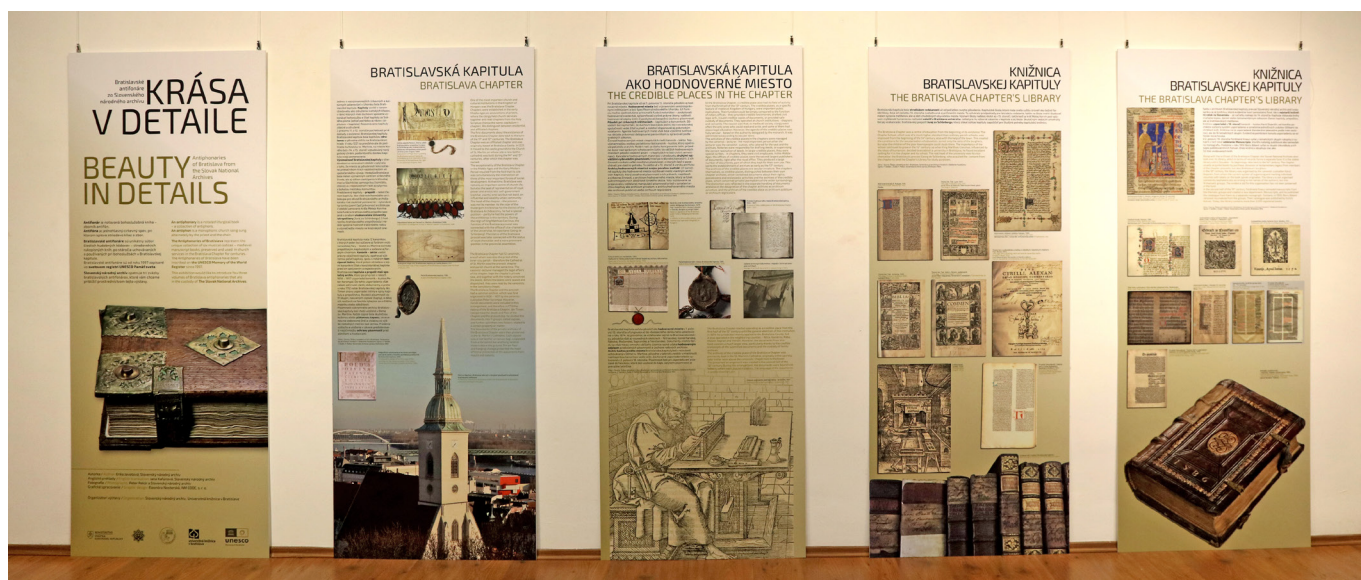
s geometrickými tvarmi, zvieracími motívmi a vyobrazeniami ľudskej tváre a postavy. Objavovanie drobných, niekedy až úsmevných detailov vo vyobrazeniach majstrov upútalo pozornosť návštevníkov vernisáže. Panelovú výstavu dopĺňajú v sklenných vitrínach umiestnené pôvodné knižné dosky jedného z antifonárov, moderný ochranný obal druhého antifonára z kože, dreva a kovu a kapsa na uchovávanie písomností v archíve hodnoverného miesta Bratislavskej kapituly.

Slávnostnú atmosféru na vernisáži doplnil sprievodný hudobný program päťčlenného speváckeho zoskupenia Schola Calvariae, ktoré postupne zaspievalo tri skladby stredovekého liturgického repertoáru, vhodne korešpondujúce s obsahom výstavy.

Daniela Hrnčiarová

Katedra všeobecných dejín

Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Obr. 1. Pohľad na časť výstavy v priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave. Foto: Peter Pekár.

DNI OTVORENÝCH DVERÍ V RÁMCI MEDZINÁRODNÉHO TÝŽDŇA ARCHÍVOV V ŠALI

V priestoroch renesančného kaštieľa sa každoročne už mnoho rokov koná deň otvorených dverí pre verejnosť. Tento deň je oslavou založenia archívnej rady, ktorá vznikla 9. 6. 1948 a pri výročí svojho vzniku v roku 2007 ustanovila oficiálny Medzinárodný deň archívov. Aj na Slovensku sa archívne inštitúcie k tomuto dňu pripájajú.

V našom archíve tento rok pripadli Dni otvorených dverí na 5. a 6. júna 2025. Zvykom je, že školské skupiny sa na prehliadky hlásia vopred. Tento rok si priestory Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Galanta so sídlom v Šali prišlo spolu s učiteľmi pozrieť skoro 500 detí rôzneho veku a iných individuálnych návštevníkov. Boli pozvaní aj reportéri z regionálnej televízie KREA, ktorý urobili rozhovor s Mgr. Bugyinszkou, archívarkou z bádateľne. Pomyselnou čerešničkou na torte bola vernisáž výstavy *Život človeka v archívnych dokumentoch*, ktorú sme pripravili v nadväznosti na rezortnú úlohu na tému osobné doklady v živote človeka. Výstavu o 13:30 hod. oficiálne otvorila vedúca archívu Mgr. Judita Szekeresová Kováčsová, PhD., Na výstave boli prezentované dokumenty datované od 17. do 20. storočia. Niektoré z nich boli pre verejnosť sprístupnené formou výstavy v našom pracovisku po prvý raz, napríklad pečať palatína Pavla Eszterházyho de Galanta, pečate drobných šľachticov z regiónu, osobné dokumenty rodiny Bittó, zoznam matričných úradov v našich okresoch, pasy a preukazy ich obyvateľov spolu s fotografiami konkrétnych občanov. Súčasťou vernisáže bola aj prezentácia a odmeňovanie detí z neďalekej Základnej školy s materskou školou P. Pázmánya s vyučovacím

jazykom maďarským v Šali, ktoré sa zapojili do našej výzvy o vypracovanie a umelecké stvárnenie osobných rodokmeňov a erbov ich rodín. Žiaci boli za svoju kreativitu odmenení malými darčekmi. Vernisáže sa okrem nich zúčastnili aj naši kolegovia zo Štátneho archívu v Nitre a aj z pracoviska archívu v Komárne.

Akcia bola tentoraz obohatená aj o nové aktivity, vytvorili sme nový formát archívneho kvízu korešpondujúceho s aktuálnou výstavou, súčasťou kvízu sa stala aj krížovka s archívnu tematikou. Vďaka spolupráci s mestom Šaľa, Spoločnosťou Petra Pázmánya, občianskym združením Csán-go a firmou 4H, s. r. o., sa nám podarilo obohatiť aktivity pre deti o nové nadrozmerné puzzle s archívnu tematikou a magnetickú tabuľu s rodostromom. Zapožičaný sme mali stan proti dažďu a slnku a tulivaky, aby si deti po prehliadke kaštieľa a splnení všetkých úloh mali kde oddýchnuť.

Úloh, ktoré si deti mohli vyskúšať, bolo viacero. Mohli si pozrieť obidve naše výstavy, nahliadnuť do depotov, kde boli k dispozícii originály vzácných dokumentov, a obhliadnuť si pivničné priestory s archeologickou výstavou. Pre najmenších boli pripravené maľovanky, labyrint, pexeso a pečiatky, pre väčšie deti už spomenutý archívny kvíz, v ktorom mali možnosť vytvoriť si vlastný erb, podpísať si ho husím brkom a atramentom a ako v dávnych časoch spečatiť voskovou pečatou. Mohli sa zapojiť do súťaže v skladaní archívnych škatúľ, začo boli odmenené archívnymi medailami, do hier s nadrozmerným puzzle, zložiť si vlastný rodostrom, vyskúšať písanie na starom písacom stroji alebo sa odfotiť pri fotostene.

Každoročne nás tiež navštevujú seniori z blízkeho domova dôchodcov, ktorí si po prezretí výstavy radi vyplnili archívny kvíz, a bolo pre nich pripravené premietanie dokumentárnych filmov

Obr. 1. Žiaci zo Základnej školy Petra Pázmánya v Šali pri otvorení výstavy. Foto: Jázmin Liptai.

Obr. 2. Seniori z domu dôchodcov pri vyplňaní kvízu. Foto: Jázmin Liptai.

s archívnu tematikou. Spolu s nami sa smiali, že prešli len kúsok v Šali a ocitli sa v Bratislave aj v Budapešti, takže zažili aj cestovateľské okienko. Naše Dni otvorených dverí robia radosť nielen deťom, dospelým a seniorom, ale v neposlednom rade aj nám archivárom, keďže takto môžeme prezentovať svoju prácu, ako aj samotné archívne dokumenty. Za náš kolektív môžeme vyjadriť spokojnosť a odkázať: „Tešíme sa na Vás aj nabudúce!“

Barbora Oravcová

Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

Obr. 1. Prednáška riaditeľa Archívu Matice slovenskej Pavla Maduru. Zdroj: Matica slovenská.

VÍKEND OTVORENÝCH PARKOV A ZÁHRAD V MATICI SLOVENSKEJ

Matica slovenská (MS) v spolupráci s neziskovou organizáciou Národný Trust pripravila podujatie Víkend otvorených parkov a záhrad, ktoré sa uskutočnilo 6. až 8. júna 2025 v Parku sv. Cyrila a Metoda pri sídelnej druhej budove Matice slovenskej na ul. P. Mudroňa 1 v Martine. V rámci celoslovenského programu venovaného významu verejných parkov a záhrad sa podujatie konalo aj pri príležitosti Medzinárodného dňa archívov.

Súčasťou kultúrneho dedičstva sú aj historické parky a okrasné záhrady. Tvoria buď samostatné objekty, alebo sú ich súčasťou aj architektonické diela – šľachtické sídla, kláštory, zámky, prípadne iné historicky významné budovy. Park alebo okrasná záhrada je syntézou záhradnej architektúry, umenia a prírodných prvkov. Celý areál matičného Parku sv. Cyrila a Metoda spolu so sídelnou budovou MS je národnou kultúrnou pamiatkou a patrí pod ochranu Krajského pamiatkového úradu v Žiline.

Hlavný program v Martine prebehol v piatok 6. júna o jedenástej hodine vo Výborovni Matice slovenskej. Súčasťou bola odborná prednáška riaditeľa Archívu Matice slovenskej PhDr. Pavla Maduru s názvom Sto rokov záhradného areálu sídelnej budovy Matice slovenskej – národnej kul-

túrnej pamiatky, ktorá bola zameraná na historický vývoj záhradného areálu, vzácne memorabílie a záhradnú architektúru. V prezentácii, ktorá bola súčasťou prednášky, boli použité fotosúbory a dokumenty, ktoré sú uložené v Archíve Matice slovenskej. Práve vďaka nim sme mohli zrealizovať program tohto podujatia.

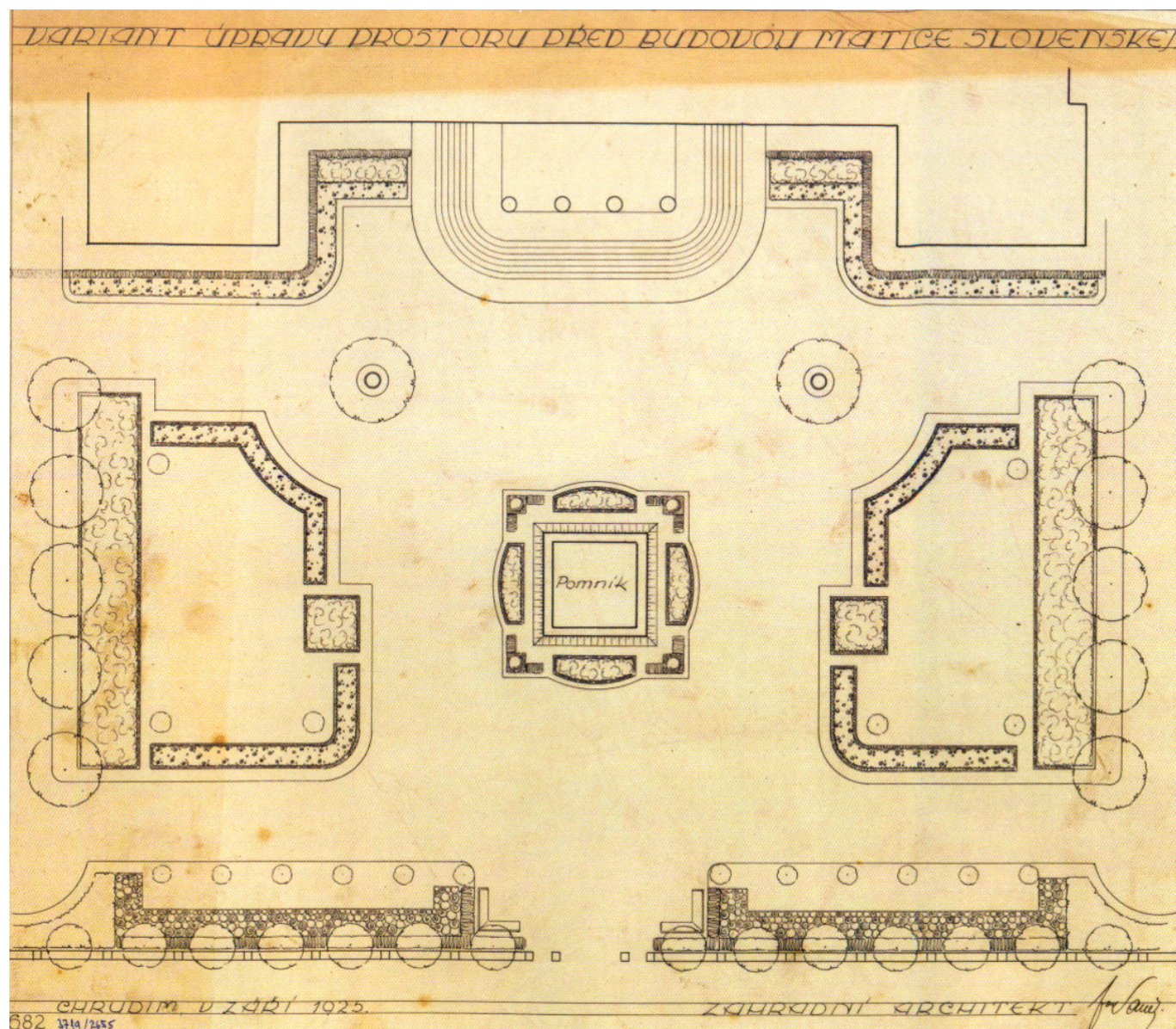
K dispozícii sme mali stavebný plán budovy, ktorý navrhol architekt Ján Palkovič z Martina, ako aj zachované dokumenty zo samotnej stavby budovy, ktorá prebiehala v rokoch 1924 až 1926. Stavebné náklady sa vyšplhali do výšky 2 500 000 Kč. O autorovi a čase vypracovania návrhu na úpravu záhradného areálu pramene v archívnych fondoch MS mlčia. Ozrejmujuce informácie sa dozvedáme z externých zdrojov. Po vzniku ČSR začali na slovenskom území pôsobiť českí záhradní architekti. Podľa ich návrhov sa tu realizoval jeden záhradno-architektonický projekt. Ich špecifickým pôsobením na Slovensku sa zaoberala dvojica autoriek, ktorá výsledky svojho výskumu spracovala v spoločnej publikácii aj vo výstavnom projekte (Stanislava Ottomanská a Šárka Steinová – Stopy českých záhradných architektů na Slovensku, 2017). Práve v katalógu k výstave sa nám predstavujú aj podoby reprodukcí návrhov záhradných plánov a jedným z nich je návrh záhradného areálu pred matičným sídlom. Jeho autorom je významný český predstaviteľ záhradnej architektúry Josef Vaněk. Plán označený ako variant úpravy priestoru pred budovou MS je datovaný v septembri 1925 v Chrudime a podpísaný záhradným architektom Josefom Vaněkom. Popis plánu uvádza, že Josef Vaněk spolupracoval s Jánom Palkovičom. Plán je uložený v osobnom fonde Josefa Vaněka s priradeným číslom 682 a je súčas-

ťou inventárneho čísla 3719/V/Z2655, uloženého v priestoroch pôvodnej projektovej kancelárie v Chrudime. Ním navrhnuté rozdelenie pozemku je dodnes zachované, pravdaže, s menšími odchýlkami v detailoch. V Archíve MS sa nachádza len jeden náčrt areálu – zúčtovací plán – i keď vo viacerých kópiách, podpísaný staviteľom Stanislavom Zacharom. Staviteľ ním dokladal odvedenú prácu a vyúčtovanie za vyhotovenie oplotenia a úpravu záhrady. Obidva plány, Zacharov a Vaněkov, sú si veľmi podobné, situácia ostala tá istá, i keď v detailoch je viacero menších rozdielov. Podobnosť plánov len potvrdzuje vyhotovenie záhrady podľa návrhu záhradného architekta Vaněka.

Na základe zachovaných dobových fotografií dnes vidíme postupné premeny areálu budovy počas rokov pôsobenia Matice slovenskej. Z ich porovnania vieme, že medzi augustom 1926 a ok-

tóbro 1928 vysadili v pravidelnom spone po obvodě areálu až tri desiatky líc (tilia sp.). Približne v tomto období, v priebehu 20. až 30. rokov 20. storočia, sa vysadili v juhovýchodnej časti záhrady javor mliečny (acer platanoides), borovica čierne (pinus nigra), borovica hladká (pinus strobus) a dva smrek pichľavé (picea pungens argentea). Ďalší smrek umiestnili do juhozápadnej časti. Tieto dreviny sú podnes súčasťou záhrady. V 40. rokoch 20. storočia pribudli do záhrady tuje (thuja occidentalis malonyana). Podľa dobových fotografií boli vysadené medzi rokmi 1941 a 1947. Tuje lemovali prístup od hlavnej brány k hlavnému vstupu do budovy, no boli vysadené aj na iných miestach.

Záhradný areál po obvodě obopína pôvodný historický plot. Podobne aj oplotenie je pamiatkovým objektom. Oplotenie vystavila Zacharova

Obr. 2. Návrh záhradného areálu pred matičným sídlom od Josefa Vaněka. Zdroj: Matica slovenská.

Obr. 3. Záber z roku 1986 s charakteristickou výsadbou tují zo 40. rokov 20. storočia. Zdroj: Matica slovenská.

firma v druhom polroku 1925, o čom nám hovoria zárobkové výkazy na stavbu MS č. 7 z 20. septembra 1925 až č. 9 zo 17. decembra 1925, ktoré sa nachádzajú v Archíve MS. V zborníku Pamiatkového úradu Slovenskej republiky Národné kultúrne pamiatky na Slovensku – okres Martin sa môžeme dočítať, že: „Oplotenie areálu tvorí súvislá podmurovka s radom hranolových pilierov s kubisticky štylizovanými masívnymi hlavicami a kovovou, geometricky zalamovanou výplňou.“ Areál bol pôvodne oplotený zo všetkých strán, čo dosvedčujú dobové fotografie uložené v Archíve MS. Výstavba ďalších matičných objektov si na východnej strane pozemku vyžiadala odstránenie oplotenia. Martinský staviteľ Jozef Hlavaj sa vo svojej publikácii Martin: Stavebný obraz mesta. O výstavbe mesta Martina do roku 1960 zmiňuje, že v rokoch 1939 až 1946 tu postavili päť blokov kultúrnych budov MS a tlačiarne Neografia.

Súčasťou záhradného areálu je aj viacero memorabií. Tie tu pribúdali v priebehu času od roku 1926 až podnes. Vôbec prvou pamätihodnosťou bola socha Svetozára Hurbana Vajanského, slávnostne odhalená v ten istý deň ako samotná budova. Socha bola ťažiskovým bodom celého areálu. Architektonické vyhotovenie sochy však zožalo

kritiku spoločnosti, preto ju v roku 1965 nahradili novou sochou od Jána Kulicha. Tá tu stojí podnes. Približne v roku 2012 vznikla myšlienka osadiť v areáli rad búst národných a matičných dejateľov. Do konca roku 2024 sa za 13 rokov odhalilo v areáli celkovo 22 búst národných dejateľov. Na podstavci každej busty sa nachádzajú základné biografické údaje a krátka charakteristika osobnosti.

Obr. 4. Komentovaná prehliadka záhradného areálu sídelnej budovy Matice slovenskej. Zdroj: Matica slovenská.

Obr. 5. Lipa Štefana Moysesu.
Zdroj: Matica slovenská.

Všetky sú umiestnené na žulových podstavcoch s betónovou výplňou.

Po prednáške nasledovala komentovaná prehliadka interiéru a záhradného areálu Matice slovenskej, ktorou návštevníkov previedli odborní sprievodcovia. Pri príležitosti tohto podujatia boli na vzácnych drevinách nainštalované popisné tabuľky s ich názvami, ktoré tam už trvalo ostávajú. V roku 2006 boli zasadené štyri lipy na počesť štyroch významných matičných a národných dejateľov: Štefana Moysesu, Karola Kuzmányho, Jozefa Škultétyho a Jozefa Cígera Hronského. Pri sadzbe vtedajší pracovníci dali každému stromu jedno z týchto štyroch mien, čo sme zistili vďaka uchovanému materiálu v Archíve MS a výskumu v dobovom periodiku, v ktorom boli uvedené konkrétne stromy s príslušnými menami dejateľov.

Pred podujatím boli návštevníkom sprístupnené vystavené archívne klenoty z Archívu MS v priestoroch bádateľne MS, ktorá je zároveň aj bibliotékou. Medzi nimi mohli nájsť originály stanov Matice slovenskej z roku 1862, ktoré sú národnou kultúrnou pamiatkou. Návštevníci si taktiež mohli prezrieť najnovšie akvizičné prírastky – sadrový odliatok z posmrtnej masky generála Milana

Rastislava Štefánika a pečatidlo Matice slovenskej z 19. storočia. Archív MS ukrýva aj historické fotografie vzácnych návštev v Matici slovenskej, ktoré boli vystavené. Medzi nimi sa zaskveli aj fotografie zo slávnostného otvorenia budovy 29. augusta 1926, ktoré prebehlo počas augustových slávností Matice slovenskej, na ktorých bol prítomný aj vtedajší prezident ČSR Tomáš Garrigue Masaryk.

Záhradný areál MS patrí svojou úpravou medzi esteticky pôsobivé okrasné záhrady. Pravidelná starostlivosť zvyšuje jej hodnotu a estetický vzhľad spríjemňuje pobyt v nej. Výzor sa cyklicky mení podľa ročného obdobia. Záhrada je voľne prístupná širokej verejnosti. Okrem náhodných okoloidúcich, ktorí prechádzajú areálom, tu môžeme stretnúť návštevníkov zo všetkých kútov Slovenska, no i z ďalekej cudziny. Možno tu stretať aj študentov zo susedných škôl, ktorí tu trávia hodiny výtvarnej výchovy. Namiesto pobytu v laviciach vytvárajú umelecké diela na čerstvom vzduchu v zeleni. To len potvrdzuje jej estetickú hodnotu. Záhrada vyžaduje celoročnú starostlivosť, udržiavanie jej živých častí, kosenie trávniku, strihanie tvarovaných živých plotov, starostlivosť o dreviny a sledovanie ich zdravotného stavu, no aj zimné odhrňanie snehu. Skvostná záhrada slúži svojmu účelu.

Tento XVII. ročník Víkendú otvorených parkov a záhrad ponúkol návštevníkom možnosť objaviť zaujímavosti z histórie aj súčasnosti zapojených lokalít po celom Slovensku. Podujatie sa konalo pod záštitou ministerky kultúry SR Marty Šimkovičovej a primátora hlavného mesta SR Bratislavy Matúša Valla. Hlavným organizátorom bola nezisková organizácia Národný Trust a odborným partnerom Medzinárodná spoločnosť arboristiky Slovensko (ISA).

Mgr. Zuzana Kyzeľová Füle
Archív Matice slovenskej

DO VAŠEJ KNIŽNICE RECENZIE ANOTÁCIE

ČERVENKOVÁ, Ivana – BERNÁTOVÁ, Lenka (eds.). *Mária Jeršová, rod. Opočenská (1899 – 1978), prvá profesionálna archivárka na Slovensku*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2025, 280 s. ISBN 978-80-975075-0-3.

Spoločnosť slovenských archivárov vydala zborník venovaný významnej osobnosti moderného archívnictva. Prvá profesionálna archivárka na Slovensku Mária Jeršová, rod. Opočenská, dodnes inšpiruje nielen svojím odborným prístupom, ale predovšetkým svojou ľudskosťou a odvahou. Jej prínos si spoločnosť pripomenula počas seminára z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva IX., ktorého výstupom je predkladaná publikácia. Reflexia odkazu M. Jeršovej silno zarezoňovala, a preto aj vďaka finančnej podpore Fondu na podporu kultúry národnostných menšín vyšiel zborník ako samostatná publikácia. Editorky Lenka Bernátová a Ivana Červenková zachovali štruktúru prednášok v takmer identickom poradí, v akom odzneli na seminári, s výnimkou niekoľkých štúdií, ktoré do zborníka neboli zaslané.

Prierez osobným a pracovným životom M. Jeršovej zhrnula v úvodnom príspevku Elena Machajdíková, ktorá jednotlivé etapy priblížila v kontexte vývoja Slovenského národného múzea (SNM). M. Jeršová sa narodila v Prahe, kde neskôr vyštudovala históriu. Popri štúdiu absolvovala aj Štátnu archívnu školu. Pracovnú kariéru odštartovala v Archíve Národného múzea v Prahe, odkiaľ čerpala skúsenosti pre neskoršiu prácu v Slovenskom národnom múzeu v Martine. Spočiatku plnila úlohu záchrancu archívneho dedičstva, a to nielen v dôsledku chýbajúceho systematického riešenia, ale aj priameho vojenského ohrozenia. Okrem tvorby metodiky spracúvania fondov a zbierok sa M. Jeršová aktívne zapájala do odborných fór a publikovala viaceré štúdie či monografie. V dôsledku vládneho nariadenia č. 29 z roku 1954 došlo k delimitácii archívnych dokumentov z múzeí do štátnych archívov, načo sama dozerala. Verila však, že dôjde k upevneniu postavenia Archívu

SNM, čo sa, žiaľ, nestalo a reorganizáciou SNM bol napokon archív zrušený.

Na pôsobenie M. Jeršovej v Slovenskom národnom múzeu v Martine zaostriala Michala Sedláčková, ktorá poukázala na skutočnosť, že M. Jeršová patrila medzi jeho najvýraznejšie osobnosti. Jej odborné znalosti a organizačné zručnosti správcu a neskoršieho riaditeľa Jána Geryka sa navzájom dopĺňali a prispeli k rozvoju múzea, historického bádania i kultúry na Slovensku. Hoci spočiatku na seba povahovo narážali, neskôr dokázali jednotne čeliť výzvam, ktoré prinášali politické pomery a meniace sa režimy. Z archívnych prameňov vyplýva, že M. Jeršová sa vyznačovala oduševneným prístupom k bádateľom a plnila nielen úlohy archivára, ale aj múzejné činnosti.

Bohaté zmienky o pôsobení mladej M. Opočenskej pred príchodom na Slovensko, ktoré zmapovala Milada Sekyrková, uchovávaly pražské archívy. Predkladaná štúdia tak približuje rodinné zázemie, vzdelanie a profesijné východisko. M. Opočenská opakovane poberala štipendium Štátneho historického ústavu vydavateľského v Prahe, vďaka ktorému realizovala výskum v Ríme a Viedni. Pri svojom bádani nadobudla značný prehľad o slovacikách v zahraničných archívoch. Ani po nástupe do SNM

neprerušila kontakt s Prahou a usilovala sa o vydanie Turčianskeho diplomatára, čo sa napokon nepodarilo.

Pobyt M. Opočenskej v Ríme priblížil vo svojom príspevku Ivan A. Petranský. S podporou Československého historického ústavu v Ríme, ktorý realizoval projekt edície pápežských dokumentov viažucich sa na územie Slovenska, sa M. Opočenská pustila do výskumu slovacík z obdobia pontifikátu pápeža Klementa VI. vo vatikánskom archíve. Hoci sa výsledky nedočkali svojho vydania, stali sa prvotným významnejším počinom v rámci jej špecializácie na dejiny slovenského územia. Autor príspevku na záver priložil správu o výskume vo vatikánskych archívoch v rokoch 1924/1925.

Kariérny životopisný príspevok o sestre dvojčice Květuši Günzlovej, rodenej Opočenskej, zostavila Markéta Kabůrková na základe archívnych dokumentov uložených vo fondoch a zbierkach pražských inštitúcií so zreteľom na osobné spisy. Väčšinu profesionálneho života zasvätila K. Günzlová Slovenskej knižnici. Vyštudovala právo a súbežne navštevovala kurzy Štátnej knižníckej školy. Na jej príklade možno sledovať, akými sociálnymi, politickými a spoločenskými výzvami prechádzali vysokoškolsky vzdelané ženy v štátnej službe.

Obdobie 30. až 60. rokov 20. storočia, poznačené turbulentnými zmenami a úlohami, zároveň prinieslo postupné upevňovanie profesie archivára. O týchto historických momentoch svedčia listy Márie Jeršovej, ktoré si vymieňala s významnými osobnosťami vtedajšieho archívnictva na Slovensku, akými boli Branislav Varsík, Alexander Húščava či Vendelín Jankovič. Ich osobné fondy prebádali Adriana Biačková a Nikola Danišová, ktoré vo svojej štúdii ukázali, že predmetom korešpondencie bol nielen osud archívnych dokumentov, ale aj jemné nuansy každodennej práce archivára.

Životný príbeh manžela Márie Jeršovej Opočenskej Vladimíra Jonoviča Jeršova potvrdzuje, že obaja manželia vynikali nielen vo svojich povolaniach, ale aj v pevných morálnych zásadách.

Dramatický osud V. J. Jeršova predstavil Ján Mičovský, ktorý zdôraznil, že jeho osobnosť zostáva inšpirujúcou dodnes. Hoci ho výrazne zasiahli spoločenské pomery vrátane druhej svetovej vojny a komunistického režimu, ľudsky ani profesionálne nikdy nezlyhal.

Zborník dopĺňa bohatá obrazová príloha a zoznam bibliografie M. Jeršovej Opočenskej, ktorý zostavil Robert Gregor Maretta. Za grafickú úpravu stojí Margaréta Hernando. Publikácie o osobnostiach s vysokým pracovným a hodnotovým

kreditom sa vždy čítajú ľahko, pretože sú plné impulzov a motivácie nevzdať sa ani v ťažkých časoch. Stopa, ktorú po sebe zanechávame, môže pretrvať desaťročia – ako je to aj v prípade Márie Jeršovej. Aj preto by mal tento zborník patriť do knižnice každého archívu a archivára.

Adriána Klincová

Archív Slovenského národného múzea

Archívny almanach 2024, roč. VII. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2025, 149 s. ISBN 978-80-972999-7-2.

V polovici roku 2025 vyšlo ďalšie číslo ročenky *Archívny Almanach*. Siedme číslo v poradí je venované pamiatke významnej osobnosti slovenského archívnictva Eugena Bidovského (1904 – 1978). E. Bidovský najskôr pôsobil ako úradník, neskôr ako vedúci Krajského archívu v Košiciach. Následne sa stal riaditeľom Štátneho archívu v Košiciach a významne sa zaslúžil o organizovanie archívnej služby v okresoch Košického kraja. Nemalou mierou prispel aj svojou publikačnou činnosťou k poznatkom z dejín verejnej správy a súdnictva.

Archívny Almanach VII. je rozdelený na štyri hlavné obsahové časti: Štúdie a články, Materiály, Literatúra a Správy.

Štúdie a články

Autorkou prvého príspevku je Veronika Szeghy-Gayer. Jej článok s názvom *Eugen (Jenő) Bidovský (Bidovszky), nepriateľ nyiláškého režimu – nové poznatky k zabudnutým deportáciám z novembra 1944* prináša nové informácie o tzv. nyiláškých deportáciách, ktoré boli doteraz v historickej literatúre málo reflektované. Autorka skúma súvislosti a osobný fond Eugena Bidovského, sleduje jeho osud po štúdiách práva, keď od roku 1926 pracoval ako úradník v mestskej správe v Košiciach. V práci zotrval aj po pripojení Košíc k Horthyho Maďarskému kráľovstvu. Koncom roku 1944 sa v Maďarsku dostala k moci Strana šípových krížov, ktorá začala s represiami a deportáciami svojich opo-

nentov. V rámci týchto deportácií bol odvečený aj E. Bidovský. Článok približuje formy politického prenasledovania, reflektuje otázku etnicity prenasledovaných, politické postoje a samotnú cestu deportovaných. Prostredníctvom osudu jednotlivca približuje kontext represívnych opatrení nyilašského režimu, rómskeho holokaustu a prenasledovania verejných činiteľov.

Autorom druhého príspevku je Gabriel Szeghy. V článku *Domovská príslušnosť a štátne občianstvo v Košiciach (sondáž do inštitútu domovského práva na základe fondov Archívu mesta Košice)* sa venuje historickému vývoju domovského práva a štátneho občianstva v Košiciach. V prvej časti sa zameriava na vývoj domovského práva na našom území s dôrazom na Košice. Vytvára prehľad vývoja od čias Tripartita z roku 1514 až po rok 1949, keď bolo udeľovanie domovských príslušností definitívne zrušené. Približuje právne a administratívne aspekty problematiky, ukazuje rozdiely medzi domovským právom a štátnym občianstvom, ako aj ich praktické dôsledky pre jednotlivcov. Článok sa venuje archívnym fondom, z ktorých umelo vznikol súbor dokumentov domovskej príslušnosti v Archíve mesta Košice.

V treťom príspevku sa Jozef Meliš vo svojej štúdii *O najstaršom vývoji správy na území neskoršej Zvolenskej župy* zameriava na vývoj správy na území niekdajšej Zvolenskej župy. Autor vychádza zo zachovaných stredovekých prameňov a archeologického výskumu. Postupne sa venuje jednotlivým regiónom, ich začleneniu do župy, vývoju a organizačnej štruktúry. Pozornosť venuje úlohe župana, kráľovským majetkom a vzťahom medzi kráľovskou mocou, šľachtou a cirkvou. Štúdia objasňuje formovanie a stabilizáciu organizačnej štruktúry v rámci uhorského správneho systému a prináša nové poznatky o svojráže a identite regiónov stredného Slovenska.

Štvrtý príspevok *Z dejín sirotinca Márie Ochrany* od Kataríny Tibenskej prináša pohľad na vznik, organizáciu a fungovanie významného charitatívneho ústavu. Stručne opisuje dejiny sirotinca od prvej polovice 19. storočia až do roku 1927, z ktorého pochádza jeden z hlavných prameňov pre spomenutý príspevok. Autorka sleduje osudy sirotinca v medzivojnovom období až po rok 1950, keď bol transformovaný na školu. Pozornosť je venovaná pedagogickému programu, materiálnemu zabezpečeniu, vzťahom s komunitou a cirkevnými autoritami. Na základe archívnych dokumentov a osobných spomienok bývalých vychovávateľov a chovancov sleduje sociálny a kultúrny vplyv ústavu.

archívny almanach 2024

ročník VII.

Príspevok *Relikty historických mílnikov a pätníkov na území Bratislavy* od Pavla Jančoviča a Milana Thurza prináša výsledky výskumu zachovaných kamenných (a neskôr betónových) mílnikov a pätníkov, ktoré slúžili na meranie vzdialeností a vyznačovanie hraníc. Na základe archívneho výskumu a terénnych prieskumov katalogizujú exempláre od 18. po začiatok 20. storočia. Popisujú ich nápisy, tvarové a materiálové špecifiká, mapujú pôvodné i súčasné umiestnenie. Hodnotia stav zachovania a ohrozenia vyplývajúce zo zmien okolia. Príspevok poukazuje na význam týchto reliktov pre historické poznanie a ich potenciál v rámci kultúrnej pamäti.

Posledný článok v sekcii je od Oleksandry Zalahiny s názvom *Elektronické archívy na Ukrajine: súčasný stav a perspektívy rozvoja*. Poskytuje prehľad vývoja elektronických archívov na Ukrajine, popisuje právny rámec, vznik Národného archívneho portálu a štandardizáciu metadát. Venuje sa prechodu od papierových fondov k elektronickému systému, digitalizácii unikátnych dokumentov a implementácii otvorených platforiem. Spomína aj hlavné výzvy: obmedzené financovanie, vojnové ohrozenie, nedostatok personálu a potrebu posilniť kybernetickú bezpečnosť.

Materiály

Príspevok *Ohliadnutie sa za prácou v Slovenskom národnom archíve* od Michala Bartala a Ivany Červenkovej reflektuje dlhoročné skúsenosti z praxe ich kolegov, ktorí sa s nimi podelili o spomienky a odpovedali na položené otázky. V nich zmapovali prehľad vývoja archívu, organizačných zmien, modernizačných procesov a projektov, ktoré ovplyvnili nielen Slovenský národný archív, ale aj archívnu činnosť na Slovensku. Zmieňujú digitalizáciu fondov, správu elektronických dokumentov, spoluprácu s verejnosťou a odbornou komunitou. V osobnej rovine zachytávajú výzvy a profesijný rast, ktorý sprevádzal ich pôsobenie.

Literatúra

V tejto časti sa nachádza niekoľko recenzií a anotácií. Katarína Nádaská hodnotí publikáciu *Leucha 1249 – Leutscha 1400* (2024) ako prínosnú pre odbornú spisbu o Levoči a dejinách Spiša. Rastislav Luz recenzuje štvrtý diel edície *Regesty listín uložených v Horním Slezsku: Svazek IV (1476 – 1500)*. Monika Tresová predstavuje druhý diel *Lexikónu Košičanov 1848 – 1938*, ktorý rozširuje poznanie o významných osobnostiach mesta Košice v danom období. Poslednou publikáciou predstavenou v tejto sekcii je kniha *Neprišli sme vraždiť*. Daniel Hupko ju hodnotí pozitívne napriek tomu, že jej autorom je novinár, nie profesionálny historik. V príspevku sa zároveň zamýšľa nad tým, ako by mohli historici reflektovať dosah svojich diel na čitateľa a písať tak, aby ich práca formovala historické vedomie širšej verejnosti.

Správy

V poslednej časti ročenky sa nachádzajú aktuálne správy o podujatiach z archívneho prostredia. Tomáš Ondrejšík informuje o otvorení a sprístupnení Knižnice Ivana Chalupeckého v Košiciach, ktoré sa uskutočnilo 19. novembra 2024 v priestoroch Verejnej knižnice Jána Bocatia. Udalosť bola venovaná sprístupneniu osobnej bibliotéky významného predstaviteľa slovenskej historickej vedy a archívnictva Ivana Chalupeckého (1932 – 2020). Po prvýkrát sa tak táto knižnica stala verejne dostupnou odbornej aj laickej verejnosti. Podujatie ukázalo, že rozsiahla a tematicky pestrá zbierka bude prínosom nielen pre odborníkov, ale aj pre študentov a záujemcov o dejiny, teológiu, kunsthistoriu, biografistiku, archívnictvo či pomocné historické vedy.

Jana Špániková prispela správou z konferencie *Fotografie a ich prostredie – rozhodnutia pre ich udržateľnosť*, ktorá sa konala 2. októbra 2024 v Nitre.

Podujatie sa venovalo otázkam udržateľnosti historických fotografií a spojilo odborníkov zo Slovenska i zahraničia. Diskutovalo sa o reštaurovaní, konzervovaní, digitalizácii a správnom uskladnení fotografických materiálov. Súčasťou programu boli odborné prednášky, praktické workshopy a výmena skúseností medzi pracovníkmi múzeí, archívov a akademických inštitúcií.

Záverom možno povedať, že posledný ročník *Archívneho Almanachu* priniesol množstvo hodnotných príspevkov, ktoré rozširujú vedecké poznatky a obohacujú obzory. Či už ide o štúdie, materiály, recenzie literatúry alebo správy z podujatí, každá časť ročenky prispieva k tomu, aby odborná komunita „zostala v obraze“ a obohatila si obzor aktuálnymi informáciami z oblasti archívnictva a historického výskumu.

Peter Chlepkó

SPOMÍNAME

ODIŠIEL VZÁCNY ČLOVEK ING. KAROL BADLÍK (20. 5. 1940 – 20. 5. 2025)

Milí archivári, nenávratne odišiel jeden z nás. Nechcem tu spomínať fakty o jeho osobe a jeho zásluhách. Tie si môžete pozrieť v *Biografickom slovníku slovenských archivárov* alebo v medailónoch k jeho životným výročiam. Len pre vás, ktorí ste ho osobne nepoznali, chcem ozrejmiť hlavnú súvislosť: Badlík bol zakladateľ Ústredného archívu geodézie a kartografie v Bratislave. Nepatrí teda medzi štátnych archivárov, napriek tomu vždy bol medzi nami, vždy bol viditeľný a preto jeho stratu pocítujeme bolestne.

Vy všetci, ktorí sa zúčastňujete archívnych dní v SR, archívnych konferencií a seminárov, dní otvorených dverí archívov, archívnych exkurzií, vernisáží výstav, odborných prednášok a iných spoločenských podujatí, nemohli ste prehliadnuť jeho typickú postavu a neprestajnú prítomnosť. Badlík sa odlišoval od svojej generácie, ktorá už upadala do pasivity. On nie, bol vždy vo víre udalostí, bol stále medzi nami, a to bolo obdivuhodné. Nezmenil sa ani po tom, keď začal mať vážne zdravotné problémy. Jeho srdiečko už išlo len na polovičný výkon. Vytrvalo sledoval všetky ponuky, ktoré prichádzali od archívnej komunity. A nielen od nej, zostával aktívny aj v špecifických odborných kruhoch geodetov. Už nemohol športovať, musel sa zbaviť svojej záhradky, ale s pani manželkou často cestoval na vydarené pobyty do rôznych kútov Slovenska.

Dovoľte mi trochu osobnejší prístup. Som hrdý, že som sa v posledných 20 rokoch s Karolkom, ako

Karol Badlík v spoločnosti Martiny Orosovej a Daniely Pellovej počas archívnej exkurzie do južných Čiech v roku 2013. Foto: Pavel Vimmer.

som mu hovoril, priatelil. Cestovali sme spolu na rôzne podujatia a bývali sme spolu po hoteloch. Sem tam sme spolu zašli na obed do Karloveskej pivnice alebo reštaurácie v OD Saratov v Dúbravke. Preto som mohol bližšie spoznať jeho neopakovateľnú osobnosť. Bol to milý človek, neokázalý, hlboko ľudský. Vyznačoval sa ohromnou zvedavosťou, v tomto bola jeho myseľ stále mladá. Pravidelne sa zaujímal, čo sa robilo v archívoch a v SSA, čo sa odohrávalo v politike doma aj v zahraničí. Rád o všetkom diskutoval, ale bol viac poslucháčom, ako by presadzoval svoje názory.

Posledná rozlúčka s naším druhom sa konala v Bratislave-Lamači. Prišlo si ho uctiť množstvo ľudí vrátane archivárov. Bolo nás tu toľko, že mnohí museli stáť a počúvať krásny smútočný prejav jeho spolužiaka z vysokej školy. Odišiel nám blízky človek. Česť jeho pamiatke!

Pavel Vimmer

